

Ida Linjama

**TIETOA JA TAITOA
SEKSUAALIKASVATUKSEEN**
Opas lastenneuvolaikäisten lasten vanhemmille

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Terveydenhoitajakoulutus

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Terveystenhoitaja (AMK)
Tekijä/Tekijät	Ida Linjama
Työn nimi	Tietoa ja taitoa seksuaalikasvatukseen -Opas lastenneuvolaikäisten lasten vanhemmille.
Toimeksiantaja	Keski-Suomen Seututerveyskeskus, Laukaan neuvolat
Vuosi	2023
Sivut	43 sivua, liitteitä 16 sivua
Työn ohjaaja(t)	Riitta-Liisa Jukarainen

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön aiheena on lastenneuvolaikäisten lasten seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus. Lasten seksuaalisuuden tukeminen on tärkeää, sillä seksuaalisuus vaikuttaa yksilön terveyteen, hyvinvointiin ja kehittymiseen. Seksuaalikasvatuksella on tärkeä tehtävä, sillä sen avulla lapsi oppii kasvaessaan ymmärtämään seksuaalisen kehon toimintaa ja seksuaalioikeuksien kunnioittamisen tärkeyden. Lasten ja aikuisten seksuaaliterveyden tukeminen ja turvallisen seksuaalikasvatuksen edistäminen on tärkeä osa myös neuvoloissa työskentelevien terveydenhoitajien työtä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa opas lastenneuvolaikäisten lasten seksuaalikasvatuksen tueksi, sekä lisätä 0–6-vuotiaiden vanhempien tietoisuutta ja taitoja seksuaalikasvatuksesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa Laukaan neuvoloille opas, jota terveydenhoitajat voivat jakaa vanhemmille neuvolakäyntien yhteydessä. Oppaan tarkoitus oli myös helpottaa aiheen puheeksi ottamista.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Teoreettisen taustan aineistona käytettiin ammattikirjallisuutta ja aiheesta tehtyjä tieteellisiä tutkimuksia, samoja lähteitä käytettiin hyödyksi myös opasta laadittaessa. Oppaassa avataan lasten seksuaalisuuteen liittyviä termejä, kerrotaan turvataidoista ja käydään läpi lapsen seksuaalista kehitystä ikävaiheittain. Opas toteutettiin yhteistyössä Keski-Suomen seututerveyskeskuksen kanssa. Opinnäytetyön onnistumista arvioitiin keräämällä toimeksiantajalta palautetta tuotoksesta Webropol-kyselyn avulla. Palaute oli pääasiassa positiivista ja oppaan aihe koettiin ajankohtaiseksi ja tärkeäksi. Oppaan koettiin antavan hyödyllistä ja tärkeää tietoa lastenneuvolaikäisten lasten vanhemmille. Palautteen perusteella opasta voidaan pitää luotettavana ja toimivana.

Laukaan neuvoloiden terveydenhoitajat voivat hyödyntää opinnäytetyötä jakamalla opasta lastenneuvolaikäisten lasten vanhemmille neuvolakäyntien yhteydessä. Terveydenhoitajat voivat myös itse saada vinkkejä aiheesta ohjaukseen tutustumalla oppaaseen.

Asiasanat: seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, lapsi, neuvola, opas

Degree title	Bachelor of Health Care
Author (authors)	Ida Linjama
Thesis title	Knowledge and skills for sexual education -a guide for children's parents of child health clinics
Commissioned by	Central Finland Region health center, Child health clinics of Laukaa
Time	2023
Pages	43 pages, 16 pages of appendices
Supervisor	Riitta-Liisa Jukarainen

ABSTRACT

The subject of this thesis is the sexuality and sexual education of children of child health clinics. Supporting children's sexuality is important, as sexuality affects the individual's health, well-being and development. Sexual education plays an important role as it helps the child to understand the functioning of the sexual body and the importance of respect for sexual rights. Supporting children's and adult's sexual health and promoting safe sexual education is also an important part of the work of public health nurses working in health clinics.

The purpose of this thesis was to produce a guide to support the sexual education of children of child health clinic age, and to increase the awareness and skills of parents of children aged 0 to 6. The aim of the thesis was to produce a guide for clinics of Laukaa, which nurses can share with parents during child health clinic visits. The purpose of the guide was also to facilitate the discussion of the subject.

The thesis was carried out as a functional thesis. The theoretical background was based on professional literature and scientific research on the subject, and the same sources were also used in the preparation of the guide. The guide opens up terms related to children's sexuality, tells about security skills and examines the child's sexual development by age. The guide was implemented in cooperation with the Central Finland Regional Health Centre. The success of the thesis was assessed by collecting feedback from the sponsor on the output using the Webropol -survey. Feedback was mainly positive, and the subject of the guide was considered topical and important. The guide was found to provide useful and important information to parents of children of child health clinics. Based on the feedback, the guide can be considered reliable and functional.

Nurses at child health clinics of Laukaa can use the thesis by distributing a guide to children's parents in connection with child health clinic visits. Nurses can also get to know the guide themselves and get tips on how to direct it.

Keywords: sexuality, sex education, child, child health clinic, guide

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY	7
3	LAPSEN SEKSUAALISUUS JA SEKSUAALIKASVATUS.....	8
3.1	Seksuaalisuus ja seksuaaliterveys	8
3.2	Lapsen kehitys ja seksuaalisuus.....	9
3.3	Seksuaali- ja turvataitokasvatus	10
3.4	Lastenneuvolan rooli seksuaaliterveyden ja seksuaalikasvatuksen tukemisessa ja edistämässä	13
4	SEKSUAALIKASVATUSMALLI SEKSUAALISUUDEN PORTAAT	15
4.1	Seksuaalisuuden portaat	15
4.2	Ensimmäinen porras.....	16
4.3	Toinen porras.....	17
4.4	Kolmas porras.....	18
4.5	Neljäs porras.....	18
5	KÄSITYKSIÄ LAPSEN SEKSUAALISUUDESTA JA SEKSUAALIKASVATUKSESTA	19
5.1	Lasten käsityksiä ja kokemuksia seksuaalisuudesta	19
5.2	Vanhempien ja ammattilaisten käsityksiä lasten seksuaalikasvatuksesta	20
6	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	23
7	OPPAAN TUOTTAMINEN NEUVOLAAN.....	23
7.1	Oppaan työstämisen lähtökohdat	23
7.2	Kehittämistarpeen tunnistaminen.....	25
7.3	Ideointivaihe	26
7.4	Luonnosteluvaihe.....	28
7.5	Kehittelyvaihe	31
7.6	Oppaan arviointi.....	32
7.7	Viimeistelyvaihe	34

8	POHDINTA	34
8.1	Eettisyys ja luotettavuus	34
8.2	Opinnäytetyön prosessin ja valmiin tuotteen arviointi	36
8.3	Johtopäätökset ja jatkokehitysmahdollisuudet	38
	LÄHTEET	40

LIITTEET

Liite 1. Taulukkomuotoinen kirjallisuuskatsaus

Liite 2. Opas

Liite 3. Webropol-kyselylomake

1 JOHDANTO

Lapsen seksuaalisuus kehittyy hitaasti portaittain. Lapsen seksuaalisuus on varhaista kehoon, läheisyyteen, nauttimiseen, oikeuksiin ja tunteiden kokemiseen liittyvä alue. Väestöliiton toteuttaman Laseke-tutkimuksen (s.a.) mukaan useat pienten lasten vanhemmat kokevat, että lapsen seksuaalisuus on hieno ja suojattava asia. Suurin osa vanhemmista olivat kuitenkin huolissaan vääränlaisesta seksuaalikasvatuksesta. Moni on myös lapsen turvallisuudesta huolissaan. Tutkimuksessa nousi esiin myös kolme seksuaalisuuteen liittyvää aiheetta, joissa kasvattaminen koettiin vaikeaksi. Vanhemmat siis tarvitsevat apua ja tietoa seksuaalikasvatukseen. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 16–26.)

Seksuaalisuus on monille vanhemmille ja kasvattajille vieraampi osa kasvatusta. Vaikka aihe olisi sinällään tuttu, niin moni vanhempi voi silti kokea avuttomuutta seksuaalikasvatustyössä. Kuinka opettaa lapselle sukupuolisuutta ja omia rajoja, mitä termejä käytän, miten reagoida lapsen seksuaaliseen käyttäytymiseen? Oma lapseni on nyt reilun vuoden ikäinen ja aloin kaivata itse jo hyvin varhaisessa vaiheessa vinkkejä ja tietoa seksuaalikasvatukseen. Tämän innoittamana opinnäytetyön aiheeksi valikoitui alle kouluikäisten lasten seksuaalikasvatus.

Opinnäytetyöni aihe rajautuu alle kouluikäisten lasten seksuaalikasvatukseen. Tämän vuoksi aihe on hyvin tärkeä ja merkityksellinen osa neuvoloissa työskentelevien terveydenhoitajien työtä. Lapsen seksuaalinen kehitys otetaan puheeksi lastenneuvolan terveystarkastuksissa (Hakulinen & Mäenpää 2020). Neuvolassa terveydenhoitaja ohjaa vanhempia muodostamaan lapselle turvallisuudentunteen ja kasvattamaan lasta seksuaaliseen itsemääräämiseen. Neuvoloilla on tärkeä rooli pikkulapsiperheiden seksuaalikasvatuksen tukemisessa. (Hakulinen & Mäenpää 2020.) Terveydenhoitajat tekevät neuvoloissa perheiden terveyttä ja hyvinvointia edistävää työtä (Terveydenhoitajaliitto 2020). Tämä seksuaali- ja lisääntymisterveyttä tukeva työ on tärkeä osa kansanterveyttä ja sen vuoksi aihe on hyvin ajankohtainen ja tärkeä.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa opas lastenneuvolaikäisten lasten seksuaalikasvatuksen tueksi, sekä lisätä 0–6-vuotiaiden lasten vanhempien tietoisuutta ja taitoja seksuaalikasvatuksesta. Työn toimeksiantajana toimii Keski-Suomen Seututerveyskeskus, Laukaan neuvolat. Opinnäytetyön tavoitteena on, että Laukaan neuvoloiden terveydenhoitajat voivat jakaa opasta vanhemmille neuvolakäyntien yhteydessä, joka helpottaa asian puheeksiottoa.

2 TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY

Laukaan neuvolat koostuu neljästä eri neuvolasta. Laukaan terveysasemalla sijaitsee neuvola, josta löytyy perhesuunnitteluneuvola, äitiys- ja lastenneuvola, lasten psykologipalvelut, toimintaterapia, puheterapia sekä aikuisten terveysneuvonta. Lisäksi pienemmiltä paikkakunnilta, Lievestuoreelta, Leppävedeltä ja Vihtavuoresta, löytyy pienemmät neuvolat, joista kaikissa toimii äitiys- ja lastenneuvolat- sekä perhesuunnitteluneuvola palvelut. Neuvolat tarjoavat kuntalaisille luotettavaa ja yksilöllistä palvelua. (Seututerveyskeskus 2016a.)

Laukaa kuuluu Seututerveyskeskukseen, mikä on Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän omistama liikelaitos. Liikelaitos tuottaa perusterveydenhuollon palveluita kahdeksan eri kunnan asukkaille Keski-Suomessa. Laukaan lisäksi seututerveyskeskuksen alueeseen kuuluvat Luhanka, Joutsa, Toivakka, Keuruu, Multia, Petäjävesi sekä Konnevesi. Liikelaitoksen toiminta on käynnistetty vuoden 2011 alussa. 1.1.2023 alkaen seututerveyskeskus muuttuu osaksi Keski-Suomen hyvinvointialuetta eli isompaa kokonaisuutta. (Seututerveyskeskus 2016b.)

Seututerveyskeskuksen neuvolatoiminta panostaa terveyden edistämiseen sekä sairauksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen toteamiseen. Neuvolapalvelut tuotetaan valtakunnallisten ohjeiden mukaan, paikallisesti soveltaen. Neuvolassa tehdään terveystarkastuksia ja yksilöllisesti sovittuja käyntejä terveydenhoitajien ja lääkäreiden vastaanotolla. Koko perheen hyvinvointia ja terveyttä selvitetään laajojen terveystarkastuksen avulla. Neuvolat tarjoavat myös terveydenhoitajan kotikäyntejä, perhevalmennuksia ja puhelinneuvontaa. Neuvolat toimivat yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, jotta hoidosta

saadaan mahdollisimman kokonaisvaltaista. Yhteistyötahoina toimivat esimerkiksi perhekeskus, sosiaalityöntekijä, psykologi, ja fysio-, toiminta- ja puheterapeutit. Yhteistyö suunnitellaan aina asiakkaan kanssa yhdessä. (Seututerveyskeskus 2016c.) Opinnäytetyöni aihe koskettaa seututerveyskeskusten neuvolatoimintaa. Neuvoiloissa terveydenhoitajat tarjoavat perheille apua ja tukea seksuaalikasvatukseen.

3 LAPSEN SEKSUAALISUUS JA SEKSUAALIKASVATUS

3.1 Seksuaalisuus ja seksuaaliterveys

Käsitteelle seksuaalisuus löytyy tuhansia määritelmiä. Seksuaalisuuden määrittelyminen muuttuu aikakausien ja yhteiskunnallisten tilanteiden mukaan. (Bildjuschkin 2015.) Maailman terveysjärjestön, World Health Organization:in (WHO) seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa -julkaisussa (2010) on määritelty käsite seksuaalisuus seuraavasti: ”Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa, ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, seksuaalisuhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen.”

Seksuaaliterveydellä tarkoitetaan tilaa, joka koostuu fyysisestä, psyykkisestä, emotionaalisesta ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Kyse ei ole vain sairauden tai toimintahäiriön puuttumisesta. Positiivinen ja kunnioittava asenne seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin sekä mahdollisuus nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin luovat pohjaa hyvälle seksuaaliterveydelle. Hyvää seksuaaliterveyttä ylläpidetään kunnioittamalla, suojelemalla ja toteuttamalla kaikkien ihmisten seksuaalisia oikeuksia. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 17.)

3.2 Lapsen kehitys ja seksuaalisuus

Tässä opinnäytetyössä keskitytään alle kouluikäisten lasten seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen. Tämän vuoksi tässä työssä lapsesta puhuttaessa tarkoitetaan 0–6-vuotiaita lapsia. Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsi kommunikoi itkun avulla. Lapsen sosiaalinen kehitys alkaa pian syntymän jälkeen ympäristön tarkkailulla. Elämän ensimmäisen elinvuoden tärkein kehitystehävä on turvallisen kiintymyssuhteen muodostaminen. Turvallinen kiintymyssuhde luo pohjan perusuottamukselle, eli lapsi oppii, että toiselta ihmiseltä saa turvaa, hoivaa ja lohtua. Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsen yksilöllistyminen alkaa ja itseluottamus lähtee rakentumaan. (Korhonen 2021.)

2–3-vuotias lapsi hakee rajojaan ja opettelee irtautumaan vanhemmistaan. Taaperot kuitenkin saattavat ajoittain takertua vanhempiansa ja ”tunkata turvaa”. Lapsen oman käytöksen ja tunteiden säätelyn taidot ovat vielä vaillinaisia. Lapsi tarvitsee aikuisen apua ja ohjausta. Leikki-ikäinen (3–6-vuotias) lapsi on mielikuvituksellinen ja leikkisä. Sosiaaliset taidot kehittyvät ja se näkyy kykyä ottaa toiset huomioon. Omien tunteiden ja säätelyn taidot kypsyvät. Leikki-ikäinen nauttii taidoistaan ja saamastaan huomiosta. Kehut ja kannustus kasvattaa lapsen itsetuntoa. Toisaalta lapsi pahoittaa myös helposti mielensä ja tarvitsee myös aikuisen lohdutusta ja turvaa. Leikki-ikäinen lapsi alkaa ymmärtää erot hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän välillä. (Korhonen 2021.)

Lapsen kohdalla seksuaalisuus liittyy yhtä lailla fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen sekä emotionaaliseen kehitykseen. Lapsi kehittyy näillä alueilla ikään kuin portaittain, hitaasti edeten. Lapsen seksuaalisuus liittyy varhaiseen kehoon tutustumiseen, läheisyyteen, nauttimiseen, oikeuksiin ja tunteiden kokemiseen. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 25.) WHO:n mukaan seksuaalisuus alkaa heti syntymästä. Ensin lapset oppivat ruumiillisen kontaktin ja läheisyyden arvon ja siihen liittyvän mielihyvän. Pian lapsi myös oppii, mikä on ”rumaa” käytöstä ja mikä ei. Myöhemmin lapsi oppii miehen ja naisen välisen eron. He myös oppivat tunnistamaan tuttujen ja tuntemattomien välisen eron.

Tärkeintä on, että vanhemmat välittävät lapsilleen ihmiskehoon ja läheisyyteen liittyviä viestejä syntymästä lähtien, toisin sanoen aloittavat seksuaalikasvatuksen. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 11.)

Ajatellaan, että lapsi siirtyy ensimmäisen kuuden ikä vuoden aikana täydellisestä riippuvuudesta rajalliseen itsenäisyyteen. Lapsi tulee tietoiseksi omasta kehostaan. Seksuaalisten tunteiden kokeminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Lapsi huomaa miehen ja naisen väliset fyysiset erot toisen ja kolmannen elinvuotensa välillä. Tällöin lapsi alkaa tutkia myös omaa ja ystäviensä kehoja. Lapset oppivat myös seksuaalisuutta ympäristöstä kokemusten kautta. Kun lapsi oppii puhumaan, hän saa lisää tietoa seksuaalisuudesta kysymysten avulla. Noin kuuden vuoden ikään tullessa, lapsi alkaa kääntyä enemmän ikätovereidensa puoleen. Lapsen moraalinen kehitys lisää seksuaalisuuteen liittyvää häpeän tunnetta. Tässä kohtaa lapsen uteliaisuus ja tiedonjano ovat niin suuret, että lapset alkavat leikkiä seksuaalisia leikkejä. Lapsen seksuaalisuutta pidetään paljon laajempaan kuin keskiverto aikuisen. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 22–24.)

3.3 Seksuaali- ja turvataitokasvatus

WHO:n mukaan seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista. Seksuaalikasvatus on tärkeä osa muuta kasvatusta. Seksuaalikasvatuksen tarkoitus on auttaa lasta kasvamaan ihmisenä ja opastaa häntä ympäröivän yhteisön hyvänä pitämiin tapoihin ja tottumuksiin. Kasvattajan vastuulliset valinnat tarvitsevat tuekseen riittävästi tietoa ja mahdollisuuden harjoitella. (WHO 2010.) Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on, että lapsi oppii kasvaessaan ymmärtämään seksuaalisen kehon toimintaa ja seksuaalioikeuksien kunnioittamisen tärkeyden (Bildjuschkin 2015, 13).

Lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välisen varhaisen vuorovaikutussuhteen onnistuminen kantaa pitkälle koko ihmisen elämän ajan. Hyvä ja onnistunut vuorovaikutussuhde tuo lapselle tunteen siitä, että hän on tärkeä ja rakastettu. Seksuaalikasvatuksen perusta lähtee varhaisesta vuorovaikutuksesta ja se alkaa rakentua heti lapsen syntymästä lähtien. Vanhempien merkitys lapsen

seksuaalikasvatuksessa on hyvin tärkeä. Monien tutkimusten mukaan lapset, joiden vanhemmat ovat puhuneet avoimesti seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä asioista myönteiseen sävyyn, ovat enemmän sinut minäkuvansa, identiteettinsä ja itsetuntonsa kanssa. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2012, 17.)

Joskus ajatellaan, että seksuaalisuus alkaa vasta murrosiässä. Lapsen itsetunto, kehonkuva, tunne- ja sosiaaliset taidot, sekä monet muut tärkeät alueet kehittyvät kuitenkin vahvimmin varhaisvuosina. Seksuaalikasvatus on osa terveyden edistämistä ja siinä pyritään yleensä ennakoivaan ja ennaltaehkäisevään kasvatukseen. Neuvolan työntekijät ja ammattikasvattajat ovat tärkeässä roolissa lasten terveyden edistämisessä. Lasten kohdalla tarvitaan suunnitelmallista seksuaalikasvatusta, sillä lapsi ei osaa kysyä omista oikeuksistaan tai turvataidoista. Seksuaalikasvatuksen tärkeä osa-alue on kunnioituksen ja koskemattomuuden merkitys suhteessa omaan ja toisen kehoon, tämä on tärkeää opettaa osana ihmissuhdetaitoja. Kasvatus tapahtuu paitsi sanojen muodossa kertomalla, myös kaikessa yhdessä olemisessä, toiminnan tasolla. Vanhemmat ja ammattilaiset voivat toteuttaa arvostavaa ja tasokasta kasvatusta vain, jos he ymmärtävät pienten lasten seksuaalisesta kehityksestä. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 26–30.)

Seksuaalikasvatuksen lisäksi puhutaan myös turvataitokasvatuksesta. Turvataitokasvatusta pidetäänkin usein myös osana seksuaalikasvatusta. Turvataitokasvatuksessa pyritään vastaamaan lapsen turvallisuuden tarpeeseen ja annetaan lapselle keinoja kohdata pelottaviakin tilanteita. Turvataitojen opettamisella pyritään myös siihen, ettei lapsi kohtaisi kiusaamista, väkivaltaa tai häirintää ja tällaisiin tilanteisiin joutuessa, lapsella olisi keinoja toimia. (Lajunen 2019, Lohilahden & Lohinivan 2021, 22 mukaan.) Tunne- ja turvataitokasvatus ei kuitenkaan ole pelkästään selviytymiskeinojen oppimista vaan myös lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemista. Tunne- ja turvataitokasvatus edistää lapsen itsetuntemusta, itsearvostusta ja itseluottamusta. Lisäksi ne kehittävät tunne- ja vuorovaikutustaitoja, vahvistavat ihmissuhteita sekä kannustavat lasta kääntymään huolen tai pelon hetkellä turvallisen aikuisen puoleen. (Andell ym. 2019, 11.)

Lapselle voi opettaa neljä eri turvataitoa. Näiden neljän aiheen avulla lapsi oppii olennaisimmat tiedot, taidot ja asenteet, jotka turvataidot pitävät sisällään. Nämä neljä turvataitoa on koottu kuvaan 1. Ensimmäinen aihe on nimetä kehon jokainen osa. Näin lapsi oppii, että jokaiselle kehon osalle on oma nimensä ja jokainen kohta on arvokas ja hyvä. Toinen sääntö on uimapukusääntö. Uimapukusäännön tarkoitus on, että lapsi ymmärtää, että uimapuvun alle jäävät alueet ovat jokaisen omia yksityisalueita ja niistä jokainen saa määrätä itse. Näin lapsi oppii erottamaan kehon yksityiset alueet. Kolmas sääntö pitää sisällään koskettamisen säännöt. Lapselle opetetaan, että koskettaminen on vapaaehtoista ja sen pitää olla mukava juttu. Kosketus ei saa tuntua pahalta ja jokainen tietää itse miltä kosketus tuntuu ja haluaako sitä. Näin lapsi oppii kunnioittamaan omaa ja muiden itsemääräämisoikeutta, lapsi oppii kysymään luvan ennen kosketusta ja kieltäytymään kosketuksesta. Viimeinen aihe koostuu kolme kohdan säännöstä. Tämä kolmen kohdan sääntö on laadittu sellaisia tilanteita varten, joissa jokin tilanne tai kosketus tuntuu lapsesta ahdistavalta. Tällaisissa tilanteissa lapsi voi ottaa käyttöön kolmen kohdan säännön: sano EI, lähde pois ja kerro tutulle ja turvalliselle aikuiselle. Näin lapsi oppii toimimaan oikealla tavalla pelottavissa tai epämukavissa tilanteissa ja osaa hakea apua. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 102–103.)

Nimet ihmiskehon eri osille	Uimapukusääntö	Kosketuksen sääntö	Kolmen kohdan sääntö
<ul style="list-style-type: none"> •Kerro ja opeta lapselle kaikki ihmiskehon eri osat. •Tutustukaa lapsen kanssa kehon eri osiin piirtämisen, leikin ja kuvien avulla. •Lapsi oppii käyttämään sopivia nimiä kehon osista. •Lapsi oppii arvostamaan omaa kehoaan. •Lapsi oppii että kaikenlaiset kehot ovat samanarvoisia 	<ul style="list-style-type: none"> •Kerro lapselle, että uimapuvun alla olevat kehon osat ovat lapsen omia alueita. Lapsi saa määrätä niistä itse. •Kukaan ei saa koskea, katsoa tai puhua uimapuvun alla olevista alueista ilman lapsen lupaa. •Lapsi oppii erottamaan kehon yksityiset alueet. •Lapsi osaa sanoa ei jos joku rikkoo tätä sääntöä. 	<ul style="list-style-type: none"> •Kerro lapselle millä eri tavoin saa koskettaa. •Kosketus ei saa tuntua pahalta kehossa eikä siitä saa tulla paha mieli. •Jokainen tietää itse miltä kosketus tuntuu ja haluaako sitä. •Hyvästä kosketuksesta tulee turvallinen ja hyvä olo, se ei ole salaisuus. •Huono kosketus sattuu, pelottaa tai suututtaa. 	<ul style="list-style-type: none"> •Jos jokin tilanne tai kosketus tuntuu pahalta: <ol style="list-style-type: none"> 1. Sano EI! 2. Lähde pois. 3. Kerro tutulle ja turvalliselle aikuiselle. •Lapsi oppii puolustamaan itseään ja hakemaan apua. •Lapsi oppii tunnistamaan ja välttämään kielteisiä ja pahalta tuntuvaa läheisyyttä ja kosketusta.

Kuva 1. Turvataidot (Väestöliitto 2020)

Tunnetaidot liittyvät hyvin läheisesti turvataitoihin. Tunnetaidoilla tarkoitetaan tunteiden tunnistamista, tunteiden ilmaisemista ja omien tunteiden kanssa pärjäämistä. Lapsi vasta opettelee tunnetaitojen alkeita, joten hän tarvitsee aikuisen apua tunteittensa säätelyyn. Tunteiden ymmärtäminen tai hallinta ei ole helppoa aikuisellekaan, joten on helppoa ymmärtää, että lapsi tarvitsee niiden kanssa apua. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 106–107.)

Tunnetaitojen tavoitteena on tukea lasta luottamaan omaan tunteeseen. On mahdotonta käydä lapsen kanssa läpi ennalta kaikki mahdolliset tapahtumat, siksi on tärkeää, että lapsi oppii havaitsemaan, mikä tuntuu hänestä itsestä hyvältä ja huonolta kosketukselta. Lapsen kanssa on myös hyvä harjoitella tunteista ja peloista puhumista turvallisen aikuisen kanssa, Näin lapsen on helpompi tulla kertomaan aikuiselle, jos jokin tilanne tai kosketus tuntuu pahalta tai oudolta. Aikuisen on tärkeää suhtautua lapseen tosissaan sekä kuulla ja hyväksyä lapsen kaikki tunteet. Lapsi voi kokea pienetkin tapahtumat suurina ja merkityksellisinä ja vain jos aikuinen pysähtyy, kuuntelee ja ymmärtää, syntyy lapsella luottamus siihen, että hänestä ja hänen tunteistaan ollaan kiinnostuneita. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 107–108.)

Väestöliiton (2020) mukaan pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatuksesta käytetään usein myös termiä kehotunnekasvatus. Ajatellaan, että kehotunnekasvatus terminä kuvaa seksuaalikasvatus -sanaa paremmin pienten lasten kehitystä ja tarpeita. Seksuaalisuus ja lapsi samaan lauseeseen liitetynä voi aiheuttaa vanhemmissa usein hämmennystä tai hyvinkin ennakkoluuloisia ja voimakkaita tunteita. Kehotunnekasvatuksen tarkoitus ja tavoitteet ovat samat kuin seksuaalikasvatuksen. Kehotunnekasvatus auttaa lasta kasvamaan ehjäksi, onnelliseksi ja pärjääväksi myös seksuaalisuuden alueella.

3.4 Lastenneuvolan rooli seksuaaliterveyden ja seksuaalikasvatuksen tukemisessa ja edistämisessä

Kunnan tehtävä on edistää väestön terveyttä ja järjestää riittävät sosiaali- ja terveystalvet. Terveyden edistämistehtävän toteutumista on vahvistettu mm. terveydenhuoltolailta ja valtioneuvoston asetuksella neuvolatoiminnasta. Äitiysneuvolan tehtäviin kuuluu seksuaalineuvonta, seksuaalisuutta loukkaavan

väkivallan ja muun väkivallan ehkäisy sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen neuvonta ja tuki. (Kero & Merta 2020.) Neuvolassa työskentelevä terveydenhoitaja voi toteuttaa työssään edellisiä tehtäviä lasten ja vanhempien vastaanottokäynneillä.

Päiväkodeilla on merkittävä rooli lapsen seksuaalisen kehityksen tukemisessa mutta tukea lapsen seksuaaliselle kehitykselle on tarjottava myös päiväkodin ulkopuolella esimerkiksi terveydenhoitajan vastaanotolla. Seksuaaliterveyden ja turvallisen seksuaalikehityksen edistäminen kuuluu lastenneuvolaan. Terveydenhoitajan on huomioitava pienen lapsen kohtaamisessa kehon arvostava koskettaminen tutkimusten yhteydessä. Seksuaalikasvatusta voi tukea myös käyttämällä oikeita nimiä lapsen kehon osista sekä antamalla tietoa vanhemmille ja tukemalla lapsen ja vanhempien suhdetta. Kehomyönteisyys saa alkunsa lapsuudessa ja ammattilaisella on mahdollisuus tukea tätä kehitystä lempeällä kosketuksella ja arvostavalla puheella. (Halonen & Sassi 2020.)

Seksuaalisuus on monissa perheissä tabu, jonka vuoksi monet perheet tarvitsevat neuvoloissa tietoa, apua ja rohkaisua aiheesta puhumiseen. Terveydenhoitaja voi ottaa asian puheeksi neuvolakäyntien yhteydessä esimerkiksi erilaista materiaalia apuna käyttäen. Puheeksi ottamisen apuna voivat toimia esimerkiksi erilaiset julisteet, vanhempien oppaat tai puheeksi ottamisen kortit. Vanhempi huomaa samalla, että kyseessä on kehitystasoon sopiva terveyskasvatusaihe. Lapsen seksuaalisuudesta tai seksuaalikasvatuksesta puhuminen voi kuitenkin herättää vanhemmissa monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Ennakkoluulot, pelot ja kielteiset ajatukset ovat normaaleja huoltajissa esiin nousevia tunteita. Terveydenhoitajan tehtävä on kuunnella myös vanhempien tunteita. Usein vanhempien tunteet ja suhtautuminen alkavat vähitellen muuttua, kun he saavat tietoa aiheesta ja keskustelevat ammattilaisen kanssa. (Terveysportti 2021.)

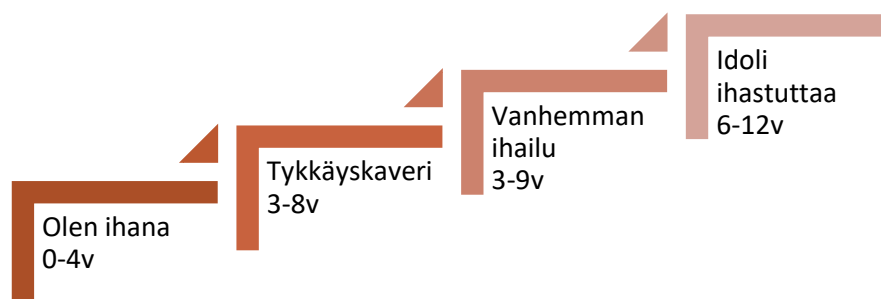
Lastenneuvolassa työskentelevä terveydenhoitaja ohjaa ja kertoo lapselle ja vanhemmille, että kaikesta on lupa puhua, eli terveydenhoitaja painottaa hyvän puheyhteyden tärkeyttä. Lapsella on oikeus keskustella, kysyä ja kertoa

turvallisten aikuisten kanssa myös seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Terveydenhoitajan on hyvä käydä vanhempien kanssa läpi tärkeimmät aiheet seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyen. Tällaisia tärkeitä aiheita ovat esimerkiksi myönteiseen kehoitsetunnon ja kehonkuvan syntymiseen vaikuttavat tekijät sekä lapsen turvataidot ja seksuaalioikeudet. Terveydenhoitaja voi myös toimia mallina siinä, miten lapsen kehosta puhutaan. Kun lapselle tehdään jokin tutkimus, terveydenhoitaja voi kertoa lapselle etukäteen, mitä tapahtuu ja miksi vaatteet täytyy riisua, samalla terveydenhoitaja voi puhua lapselle sen kehon eri osista ja sen yksityisistä ja suojattavista alueista. Näin vanhemmat saavat mallin avoimesta keskustelusta ja turvataitokasvatuksesta. (Terveysportti 2021.)

4 SEKSUAALIKASVATUSMALLI SEKSUAALISUUDEN PORTAAT

4.1 Seksuaalisuuden portaat

Suomessa on kehitetty kokonaisvaltainen portaittain etenevä seksuaalikasvatusmalli: seksuaalisuuden portaat. Seksuaalisuuden portaat kuvaavat lapsen ja nuoren ikätyypilliset kehitysvaiheet. Portaat koostuvat 11 askelmasta syntymästä aikuisuuteen asti. Jokainen seksuaalisuuden porraskerros on tärkeä, ja sillä on oma kehitystehtävänsä. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 120.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuuden kuvaamiseen, joten seksuaalisuuden portaista käsitellään vain niitä portaita, jotka koskettavat 0–6-vuotiaiden lasten kehitystasoja. Kuvassa 2 on seksuaalisuuden portaiden neljä ensimmäistä porrasta.

Kuva 2. Seksuaalisuuden portaat 0–6-vuotiaat lapset (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 120–127)

Seksuaalisuuden portaiden neljä ensimmäistä porrasta käydään läpi ikävuo-
sien 0–12 aikana. Jokaisella portaalla ikähaitari on melko laaja, sillä lapset ke-
hittyvät hyvin yksilöllisesti ja eritahtisesti. 0–4-vuotiaana lapsi on portaalla nu-
mero yksi: olen ihana. Noin kolmesta vuodesta eteenpäin, lapsi siirtyy toiselle
tykkäyskaveri-portaalle. 3–9-vuotiaana lapsi on portaalla, jota kutsutaan van-
hemman ihailu-portaaksi. Osa lapsista siirtyy jo kuudennen ikävuoden aikana
neljännelle idoli ihastuttaa-portaalle. Lapsella voi olla myös yhtä aikaa useam-
man eri portaan kehitysvaiheita meneillään, palaaminen aiemmille portaille on
myös normaalia. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 120–127.)

4.2 Ensimmäinen porras

Ensimmäisestä portaasta käytetään ilmausta: Olet ihana! Ensimmäisellä por-
taalla ollaan 0–4-vuotiaana. Tässä seksuaalisen kehityksen ensimmäisellä
portaalla tärkeintä on lapsen tarve läheisyyteen, turvaan ja hellyyteen kiinty-
myssuhteissa. Lapselle osoitetaan rakkautta kosketuksella, läheisyydellä, hoi-
valla ja sanoilla. Hellällä kosketuksella on suuri merkitys lapsen kehitykselle ja
kehoitsetunnolle. Kosketuksen myötä lapselle tulee myös varmuus siitä, että
rakastavan ihmisen kosketus on turvallinen ja hyvä. Varhaisella vuorovaiku-
tuksella rakennetaan lapselle kykyä läheiseen ihmissuhteeseen koko elämän
ajan. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 120–121.)

Vauva alkaa jo hyvin varhain tutkia kehoaan ja pieni lapsi suhtautuu hyvin
avoimesti ja innokkaasti kaikkeen. Ensin vauva löytää sormet ja varpaat, sitten
korvat ja kantapäät sekä sukupuolielimet. Aikuisen tulee vahvistaa vauvan ko-
kemusta siitä, että jokainen kohta kehosta on hyvä ja hieno. Hieman lapsen
kasvettua, hän saattaa pyrkiä tutkimaan myös toisten ihmisten kehoja leikin
kautta tai päähänpistosta. Samalla kun lapsi opettelee kehonsa osien nimiä,
hän alkaa oppia mikä on sopivaa ja mikä ei, tämän taidon oppimisessa lapsi
tarvitsee vanhempien apua. Lapselle opetetaan, että keho on arvokas ja hieno
asia ja omaa kehoaan saa kosketella mistä vain itsekseen ja rauhassa, mutta
paikan täytyy olla siihen sopiva. Vähitellen lapsi oppii myös, että toisen kehoa
saa koskea vain, jos toinen niin haluaa. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016,
121–122.)

Lasta myös opetetaan hiljalleen pyyhkimään itse peppunsa ja huolehtimaan alapesusta. Lasta opetetaan siihen, että hän saa ja osaa itse huolehtia yksityiset paikkansa. Oman kehon haltuunotto ja itsehallinta alkaa kasvaa vähitellen aikuisten tukemana. On tärkeää, että lapsi oppii ymmärtämään oikeutensa koskemattomuuteen. Näin lapsi oppii suojautumaan toisten tunkeilevalta tai loukkaavalta koskettamiselta. Samalla lapsi oppii myös toisten lasten koskemattomuutta. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 122.)

4.3 Toinen porras

Toisella portaalla lapsi on jo varmistunut omasta arvostaan ja nauttinut siitä kyllästymiseen asti. Nyt lapsi alkaa ajatella, että monet muutkin ovat ihania ja rakastettavia ja hän alkaa myös jakaa tätä tietoa muille. Toista porrasta kutus- taankin nimellä: tykkäyskaveri. Tykkäyskaveri-portaalla lapsi on 2–8-vuotiaana. Tämän ikäisellä lapsella on paljon myönteisiä tunteita. Lapsi osaa pyytää ja vaatia hellyyttä, mutta haluaa myös itse osoittaa sitä. Lapsi voi tykätä hyvin erilaisista asioista, kuten leluista, väreistä, naapureista tai auringosta. Tässä vaiheessa tykkäyksessä on kuitenkin vielä kyse lämpimästä hellyyden ja tykkäämisen tunteesta. Tällaista lapsen vilpittömyyden tykkäämisen tunnetta tulee vahvistaa ja kannustaa, sillä lapsen hyvinvointi vahvistuu näistä tunteista. Lapsen hellyyden ja tykkäämisen osoittamisen tavoissa on paljon eroja. Näitä tapoja ja sääntöjä voi opetella yhdessä kotona. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 123–124.)

Tässä vaiheessa lapsi ei usein katso tykkäyskaverin sukupuolta, vaikka sukupuolten erilaisuus alkaakin kiinnostaa. Lapsi alkaa pohtia ihastuksen ja kaveruuden eroa. Samalla lapsi alkaa oppia ystävyiden, yksityisyyden ja rajojen merkitystä. Lapsen kanssa kannattaa myös keskustella lapsen tunteista ja ihastuksista nauramatta ja väheksymättä. Lapsi oppii, että omat tunteet ja niiden ilmaisu ovat hienoja asioita ja tunteista puhuminen on hyväksyttyä. Lapsi alkaa myös oppia näiden keskustelujen myötä vähitellen tunteiden nimeämistä, sanoittamista ja muita tunnetaitoja. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 123–124.)

4.4 Kolmas porras

3–9-vuotiailla lapsilla on suunnattomasti rakkautta, jota he jakavat ympärillä oleville asioille, ihmisille ja eläimille. Tällä seksuaalisuuden portaalla lapselle on ominaista, että hän etsii itselleen erityistä ja turvallista rakkauden kohdetta, usein lapsen tykkääminen kohdistuukin läheisiin aikuisiin. Kun lapsi tiedostaa vahvan tunteensa, hän haluaa sen usein myös ilmaista. Usein rakkaus kohdistuu omaan vanhempaan, lapsi voi rakastua isäänsä tai äitiinsä, tärkeintä lapselle on, että rakkauden kohde on ihailtava, upea ja turvallinen. Aikuisen tehtävä on tukea rakastumista, sillä on tärkeää, että lapsi saa kokemuksen, että hänen tunteensa on oikeanlainen ja hyväksytty. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 126.)

Lapsen tunteisiin ja niiden osoitukseen liittyy usein myös voimakas omistamisen halu. Lapsi toivoo, että voisi omistaa rakkauden kohteensa kokonaan ja hän saattaa käyttäytyä mustasukkaisesti. Tällöin lapselle tulee opettaa järjen käyttöä rakkauden tunteen rinnalla. Rakkautta voi kokea kovasti, mutta silti kaikkea ei voi saada tai omistaa. Rakkauden kohteet saattavat myös vaihtua. Tänä päivänä rakkauden kohde on voinut olla äiti tai isä, huomenna voi löytyä jo täysin uusi ihastuksen kohde. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 126.)

Kolmannella portaalla lapsi tutustuu sukupuoliin pukeutumisen ja roolileikkien avulla. Leikkien avulla tutustutaan erilaisiin kehoihin ja niiden mahdollisuuksiin. Sukupuolista ja sukupuolirooleista tulisi puhua lapselle arvostaen. Kolmannella portaalla lapsi alkaa usein myös pohtia, miten lapset syntyvät ja saavat alkunsa. Lapsi myös huomaa, että omien sukupuolielinten koskettelu tuottaa mielihyvää. Lapsen itsetyydytystä kutsutaan unnuttamiseksi. Unnutukseen ei tulisi suhtautua kielteisesti, sillä joillekin lapsille se on rauhoittumisen ja itesäätelyn keino. Lasta kannattaa kuitenkin ohjata unnuttamaan omassa rauhassa. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 126–127.)

4.5 Neljäs porras

Lapsi siirtyy seksuaalisen kehityksen neljännelle portaalle 6–12-vuotiaana, kun oman lähipiirin rakkauskohteet on rakastettu. Lapsi siirtyy ihastuksissaan kauempiin kohteisiin. Ihastuksen kohde voi olla esimerkiksi joku arvostettu ja

ihailtava nuori, aikuinen tai julkisuuden henkilö. Vieläkään ihastuksen kohteen sukupuoli ei välttämättä ole lapselle merkityksellinen. Unelmointi kasvattaa itsetuntoa ja lapsen kyky viihdyttää itseään mielikuvien kautta lisääntyy. Tällä portaalla lapsen mielikuvitus vilkastuu ja sen kautta seksuaalisuuden fantasia-tila alkaa myös kehittyä. Lapsi saattaa myös alkaa kokeilla aikuisuuden rooleja esimerkiksi leikkimällä idoliaan. Näin lapsi pyrkii leikin kautta arvioimaan, miltä tuntuisi olla ihailtu. Lapsen unelmaan tulee suhtautua kannustaen ja hyväksyen. Ihailun kohteeksi joutuneen aikuisen tulee kuitenkin osoittaa lapselle kypsän aikuisen mallia. Aikuisen tulee arvostaa lapsen ihastuksen tunnetta mutta hänen tulee myös osoittaa, että ei aio vastata siihen. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 127–128.)

5 KÄSITYKSIÄ LAPSEN SEKSUAALISUUDESTA JA SEKSUAALIKASVATUKSESTA

5.1 Lasten käsityksiä ja kokemuksia seksuaalisuudesta

Öhrmark (2021) tutki Pro gradu -tutkielmassaan 3–6-vuotiaiden lasten tietämystä seksuaalisista aiheista (N=132). Tulosten mukaan lasten seksuaalisuuteen liittyvä tietotaso oli melko heikko kaikilla mitatuilla osa-alueilla. Lasten tietotaso oli erityisen heikko liittyen lisääntymiseen ja aikuisten seksuaaliseen käytökseen. Lapsilla oli paras tietämys sukuelinten nimeämisessä ja turvataitoihin liittyvissä alueissa. Näissäkin tiedoissa oli kuitenkin suuria puutteita. Lasten tietotaso kasvoi iän mukana kaikilla muilla osa-alueilla, paitsi lisääntymiseen ja aikuisten seksuaaliseen käytökseen liittyen.

Asunmaa (2013) on selvittänyt pro gradu -tutkielmassaan 8-vuotiaiden käsityksiä, kokemuksia ja mielipiteitä seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista (N=14). Tutkimus on aiheeni kannalta mielenkiintoinen, sillä kahdeksanvuotias lapsi on hieman omaa kohderyhmääni (0–6-vuotiaita) vanhempi. Tutkimukseen osallistuneiden lasten käsityksissä, kokemuksissa ja mielipiteissä on selkeitä eroja. Itse keskityin pohtimaan sitä, millaista on mahtanut olla tutkimukseen osallistuneiden lasten saama seksuaalikasvatus 0–6 vuoden iässä ja miten se on vaikuttanut lasten käsityksiin ja kokemuksiin.

Asunmaan (2013) mukaan tutkimustuloksista kävi ilmi, että tytöt ja pojat vaikuttavat olevan 8–9 vuoden iässä eri vaiheissa seksuaalisessa kehityksessään. Tyttöjen mielenkiinto seksuaalisuutta kohtaan on poikia suurempi. Tytöt myös tietävät poikia enemmän seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, lisäksi heillä on poikia enemmän kokemuksia aiheeseen liittyen. Molempien sukupuolten näkemykset sukupuolten eroavaisuuksista ovat pääosin stereotyyppisiä ja konkreettisia. Tutkittavat olivat pääsääntöisesti myös hyvin tyytyväisiä vartaloihinsa. Asunmaan tutkimuksen tuloksista oli pääteltävissä, että seksuaalikasvatuksen taso ja määrä ovat nykyisellään riittämättömiä. Tutkittavien vastauksista kävi ilmi, että vanhemmat ja opettajat eivät keskustele seksuaalisuuteen liittyvistä asioista heidän kanssaan. (Asunmaa 2013.) Tämä tieto on aiheeni kannalta tärkeä ja vahvistaa sitä, että vanhemmat ja kasvattajat tarvitsevat enemmän tietoa ja taitoa seksuaalikasvatukseen.

Väestöliitto on toteuttanut tutkimukset (s.a.) vuosina 2013 ja 2014, joiden tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten lapsen (0–6-vuotiaat) seksuaalisuus ilmenee kodeissa ja päivähoitossa. Ammattilaisten (N=507) ja vanhempien (N=614) vastausten perusteella tuli esille, että lapset puhuvat runsaasti seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Lasten seksuaalisuus ilmeni myös lasten leikeissä ja teoissa. Osa tutkimukseen osallistuneista ammattilaisista oli kohdannut myös huolestuttavaa seksuaalista käytöstä lapsilla. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 32–36.) Seksuaalisuus ja mielenkiinto sukupuolia kohtaan näkyy siis jo vahvasti 0–6-vuotiaiden toiminnassa ja leikeissä. Tämä havainto vahvistaa käsitystä siitä, että jo pienet lapset tarvitsevat seksuaalikasvatusta. Seksuaalikasvatuksella on tärkeä tehtävä ohjata lasta oikeanlaiseen seksuaaliseen käytökseen ja opettaa, millainen seksuaalinen käytös on hyväksyttävää ja millainen haitallista.

5.2 Vanhempien ja ammattilaisten käsityksiä lasten seksuaalikasvatuksesta

Vanhempien ja ammattilaisten käsitykset seksuaalikasvatuksen suhteen vaihtelevat paljon. Ammattilaisten kohdalla suhtautuminen seksuaalikasvatukseen vaihtelee ammattilaisen henkilökohtaisten syiden vuoksi paljon. Väestöliiton tekemän Laseke-tutkimuksen (2013) mukaan suhtautuminen seksuaalikasvatukseen on paljon kiinni myös päiväkodista (N=507). Yhdessä päiväkodissa

seksuaalikasvatusta pidetään luonnollisena osana työtä ja lapsille välitetään myönteinen asenne tutkimusleikkeihin ja kysymyksiin. Tällöin myös vanhempia tiedotetaan aiheesta paremmin. Toisessa paikassa ajatellaan, että seksuaalikasvatus on enemmän vanhempien tehtävä ja ammattilaiset kieltäytyivät vastaamasta lasten kysymyksiin tai puhumasta aiheesta. Yleisesti ammattilaiset kaipasivat lisää koulutusta aiheesta, päiväkodista riippumatta. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 33.)

Väestöliiton tekemän Laseke-tutkimuksen (2014) mukaan vanhemmat kaipasivat kovasti tietoa ja malleja seksuaalikasvatukseen (N=614). Vanhempia hämmensi erityisesti lasten seksuaalisuuden ilmeneminen. Oikeanlainen suhtautuminen ja toiminta tällaisissa tilanteissa oli useita vanhempia mietityttävä asia. Vanhemmat olivat kuitenkin ammattilaisia rohkeamman seksuaalikasvatuksen kannalla. Lähes jokainen tutkimukseen osallistunut vanhempi oli sitä mieltä, että lasten seksuaalisuus on positiivista ja luonnollista. Kolme neljästä vanhemmasta oli sitä mieltä, että jos lasten seksuaalikasvatus aloitetaan vasta koulussa, se tulee liian myöhään. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 35–36.)

Väestöliiton tekemässä ”Pusuhippaa, lääkärileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimuksessa (2014), nousi esiin vanhempien ajatuksia lapsen seksuaalisuudesta (N=614). Väestöliiton julkaisemassa videossa (2016) kerrotaan tutkimukseen osallistuneiden vanhempien kuvailleen lapsen seksuaalisuutta mm. seuraavasti:

Se on viatonta läheisyyttä.

Se on fyysinen ja rakastava.

Se on arvokas, hieno ja kaunis asia.

Se on normaali ja luonnollinen asia.

On hyvä olla lapsi mahdollisimman pitkään.

Se on pissa-kakka-juttuja.

Tutkimuksessa nousi myös esiin sekä ammattilaisten, että vanhempien hämmennys ja kielteiset tai aikuissävytteiset painotukset liittyen termeihin ja sanoihin. Useat vanhemmat olivat tuoneet esiin, että lasten seksuaalisuudessa ei ole sellaista sävyä mikä on aikuisten seksuaalisuudessa. Moni siis koki, että

seksuaalikasvatus ja seksuaalisuus olivat vääriä termejä kuvaamaan lapsen seksuaalisuuden kehitysvaiheita ja seksuaalisuuden ilmenemistä. Vanhemmat myös painottivat lapsen seksuaalisuuden eroja nuorten tai aikuisten seksuaalisuuteen. (Väestöliitto 2016.)

Apter ym. toteuttivat tutkimuksen (2020), jossa ammattilaiset havainnoivat sitä, miten 1–6-vuotiaiden lasten seksuaalisuus ilmenee sanallisesti ja heidän käyttäytymisessään päivähoitossa suomessa (N=507). Tutkimuksen mukaan lapset ilmaisivat seksuaalisuuttaan sekä suullisesti, että käyttäytymisellään. Yleisimmät aiheet lasten puheissa ja leikeissä olivat keho ja tunteet, mutta kaikki WHO:n kahdeksan aihetta nousivat esille. Lisäksi 71 % ammattilaisista kertoi, että heillä oli ryhmässä vähintään yksi lapsi, joka masturboi avoimesti. Varhainen seksuaalinen kehitys ilmeni uteliaisuutena omaa kehoa kohtaan. Emotionaalisella tasolla se ilmeni ihastumisen ja arkuuden tunteita, jotka osoitettiin niihin kohdistuviin lapsiin tai aikuisiin. Lapsuuden seksuaalisuus oli tutkimuksen mukaan laajasti läsnä päiväkodissa. (Apter ym. 2020.)

Gibbins ym. (2013) ovat tehneet Iso-Britanniassa tutkimuksen, jossa selvitettiin 3–7-vuotiaiden lasten vanhempien käsityksiä, kokemuksia ja mielipiteitä lasten seksuaalikasvatukseen liittyen (N=110). Tutkimuksessa muun muassa selvitettiin sitä, miten vanhemmat suhtautuvat lasten esittämiin kiperiin kysymyksiin. Suurin osa vanhemmista olivat sitä mieltä, että aihe on tärkeä ja he haluavat toteuttaa seksuaalikasvatusta omia vanhempiaan paremmin. Analyysi kuitenkin paljasti, että vanhemmilla on usein tarve ”suojella” lasta seksuaalisuudelta. 3–7-vuotiaita lapsia pidettiin usein liian pieninä tällaiselle aiheelle ja tämän vuoksi seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista ei keskusteltu. Lapsen ”viattomuutta” haluttiin ylläpitää mahdollisimman pitkään. Lisäksi tutkimuksessa nousi esiin muita syitä, jotka estivät keskustelun seksuaalisuudesta lapsen kanssa. Useat vanhemmat kokivat mm. epämukavuutta aihetta kohtaan, lisäksi he pelkäsivät kritiikkiä ja tuomitsemista. (Gibbins ym. 2013, 231–232.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa opas lastenneuvolaikäisten lasten vanhemmille seksuaalikasvatuksen tueksi sekä lisätä 0–6-vuotiaiden lasten vanhempien tietoisuutta ja taitoja seksuaalikasvatuksesta. Opinnäytetyön tavoitteena on, että Laukaan neuvoloiden terveydenhoitajat voivat jakaa opasta vanhemmille neuvolakäyntien yhteydessä, joka helpottaa asian puheeksiottoa. Oppaasta hyötyvät siis sekä neuvoloissa työskentelevät terveydenhoitajat, että 0–6-vuotiaiden lasten vanhemmat.

7 OPPAAN TUOTTAMINEN NEUVOLAAN

7.1 Oppaan työstämisen lähtökohdat

Tämä opinnäytetyö toteutetaan toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallinen opinnäytetyö on yksi tutkimuksellisen kehittämisen tavoista, lisäksi se on yksi ammattikorkeakouluissa käytettävistä opinnäytetyötyypeistä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään tuotos ja raportti, joiden avulla näytetään ammatillinen asiantuntijuus. Raportti tehdään kehittävällä ja tutkimuksellisella otteella ja siinä kuvataan perustellusti tuotokseen liittyviä lähtökohtia, valintoja ja ratkaisuja. Raportissa tulee pyrkiä objektiiviseen asiatyyliseen tekstiin, jossa selostetaan tehtyä työtä. (Airaksinen ym. 2022). Kortetjärvi ym. (2015) mukaan raportin tehtävä on välittää sen lukijalle uutta tietoa. Opinnäytetyön tuotos voi olla esimerkiksi tapahtuma tai konkreettinen esine (Airaksinen ym. 2022). Tässä opinnäytetyössä tuotos on konkreettinen esine, opas.

Hyvä opas etenee loogisesti alusta loppuun. Aiheet eivät hypähtelee epäloogisesti, vaan asiat liittyvät luontevasti toisiinsa. Asioiden esittämisjärjestys onkin hyvän oppaan tärkein ymmärrettävyyteen vaikuttava seikka. Asiat voidaan kuitenkin esittää useassa eri järjestyksessä muun muassa tärkeysjärjestyksessä, aikajärjestyksessä tai aihepiireittäin. Tärkeintä on, että juoni säilyy selkeänä ja yhtenäisenä koko oppaan ajan. Järjestyksen valintaan vaikuttaa myös se, mitä tekstillä halutaan saada aikaan ja missä tilanteessa sitä luetaan. (Hyvärinen 2005.)

Pää- ja väliotsikot jakavat tekstiä ja kertovat mistä tekstissä on kysymys, ne myös keventävät ja selkeyttävät opasta. Pääotsikko kertoo mitä opas käsittelee, väliotsikot auttavat hahmottamaan millaisista asioista teksti koostuu. Selkeässä tekstissä kappaleet ovat helppolukuisia ja lyhyehköjä. Tekstiä ei saa olla liikaa, mutta sen tulee kuitenkin olla sisällöltään kattava. Oppaan kielen tulee olla sanastoltaan ja lauserakenteeltaan selkeää. Mikäli tekstissä ei ole aina mahdollista käyttää yleiskielisiä sanoja, tulee hankalat kohdat selittää yleiskielisesti. Myös virkkeiden ja lauseiden pituuteen on hyvä kiinnittää huomiota. Niiden tulee olla riittävän lyhyitä, jotta ne ovat kertalukemalla ymmärrettäviä. (Hyvärinen 2005.)

Hyvän oppaan lähtökohtana on se, että se tehdään sen käyttäjälle. Näin opas saadaan mahdollisimman toimivaksi sen kohderyhmälle. Oppaan kirjoittajan on hyvä muistaa, että lukija on usein maallikko, tekstin ja ulkoasun on oltava sen mukaiset. Jos oppaassa tarjotaan ohjeita tai neuvoja, tulee ne aina perustella. Ainoastaan neuvo tai ohje ei yleensä motivoi oppaan käyttäjää tekoihin. Houkuttelevin perustelu on saatava hyöty: Mitä iloa lukijalle koituu, kun hän toimii oppaan neuvomalla tavalla? (Hyvärinen 2005.)

Oikeinkirjoituksen tulee olla viimeistelty, jotta opas antaa asianmukaisen ja huolitellun vaikutelman. Asianmukainen ulkoasu helpottaa oppaan ymmärtämistä ja seuraamista. Huolimattomasti kirjoitettu teksti aiheuttaa usein lukijassa ärtymystä ja pahimmillaan lukija voi alkaa epäillä kirjoittajan muita taitoja kuten ammattipätevyyttä. Opas kannattaa antaa luettavaksi jollekulle muulle, ennen kuin se julkaistaan. Näin pahimmat virheet saadaan luultavasti vielä kitkettyä pois. (Hyvärinen 2005.)

Oppaan työstämisen ensimmäinen vaihe on kehitystarpeen tunnistaminen. Tuotteen kehittämisen tavoitteeksi voidaan asettaa asiakaskunnan tavoitteisiin vastaavan uuden materiaalin kehittäminen. Ideavaiheella tarkoitetaan aiheanalyysia eli aiheen ideointia. Ideavaiheessa tulee miettiä ensisijaisesti sitä, mikä kiinnostaa ja motivoi eniten. Luonnosteluvaiheessa määritetään asiakkaan odotukset ja tarpeet tuotteelta. Kehittelyvaihe etenee jo luonnosteluvaiheessa tehtyjen periaatteiden, ratkaisujen, rajausten ja asiantuntijayhteistyön mukaan. Lopullisen tuotteen tulee olla selkeä ja helppolukuinen. Kun tuote on

valmistunut, käynnistyy viimeistelyvaihe. Viimeistelyvaiheessa tehdään pieniä muokkauksia sisältöön ja yksityiskohtiin sekä ohjeistetaan tuotteen käyttöön. (Jämsä & Manninen 2000, 28–81.) Oppaan tuottamisen työvaiheet on esitelty kuvassa 3.

Kuva 3. Oppaan tuottamisen työvaiheet (Jämsä & Manninen 2000)

Noudattamalla oppaan tuottamisessa näitä viittä työvaihetta, tekijällä on hyvät lähtökohdat onnistua lopullisen tuotoksen kanssa (Jämsä & Manninen 2000, 28–81). Tämän vuoksi myös kehittälemäni oppaan työstämisessä on noudatettu näitä oppaan tuottamisen työvaihetta. Etenemällä rauhassa järjestyksessä kehittämistarpeesta kohti viimeistelyvaihetta opas on saavuttanut lopullisen muotonsa. Seuraavaksi jokaista työvaihetta avataan hieman tarkemmin.

7.2 Kehittämistarpeen tunnistaminen

Opinnäytetyöni kehittämistarpeen tunnistaminen syntyi omasta kokemuksesta. Olin ollut lastenneuvolan asiakkaana noin vuoden verran, kun havahduin siihen, että lapsen seksuaalikasvatuksesta ei ollut juurikaan puhuttu neuvolakäynneillä. Koen itse, että aiheeseen olisi hyvä herätellä jo heti lapsen synnytyä, jotta oma mieli alkaisi jo työstämään henkilökohtaisia asenteita ja ajatuksia lapsen seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta kohtaan. Tästä lähti ajatus siitä, voitaisiinko neuvoloissa jakaa pieni opas aiheesta jo melko pian lapsen syntymän jälkeen.

Jämsän ja Mannisen mukaan (2000, 31) kehittämistarpeen täsmentämisessä keskeistä on selvittää ongelman laajuus eli kuinka yleinen ongelma on ja keitä se koskettaa. Soitin Laukaan neuvoloiden ylihoitajalle ja tiedustelin, olisiko heillä kiinnostusta tai tarvetta lähteä tällaiseen mukaan. Ylihoitaja oli heti sitä mieltä, että tämä aihe ja vanhemmat kaipaavat ehdottomasti lisää materiaalia. Tämän perusteella tiesin, että materiaalilleni olisi kysyntää ja selkeä käyttäjäryhmä. Lisäksi keskustelin aiheesta useiden eri äitien kanssa ja kyselin heidän

kokemuksiaan lasten seksuaalisuuden tukemisesta neuvoloissa. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että aiheesta oli puhuttu neuvolassa vain vähän ja tietoa aiheesta kaivattiin lisää. Opinnäytetyöni tavoitteeksi asetin siis täysin uuden materiaalin kehittämisen.

7.3 Ideointivaihe

Kun kehittämistarve oli havaittu ja toimeksiantaja oli saatu mukaan projektiin, alkoi ideointivaihe. Ideointivaiheessa innovoimalla ja eri vaihtoehtoja puntaroiden pyritään löytämään ratkaisut juuri niihin ongelmiin, jotka sillä hetkellä ovat ajankohtaisia (Jämsä & Manninen 2000, 35). Tein oppaan ideointivaiheessa myös benchmarkkeerauksen. Benchmarking perustuu suoritteiden vertaamiseen toisten kehittämiin suoritteisiin, termin alkuperä tulee englannin kielestä ja se tarkoittaa mittapuuta eli kriteeriä (Jämsä & Manninen 2000, 37).

Tutustuin kolmeen aikaisemmin tuotettuun saman aihepiirin oppaaseen. Kaksi oppaista on ammattikorkeakoulutasoisia töitä ja yksi on Väestöliiton tuottama. Kaikista oppaista löytyi paljon tietoa ja hyviä konkreettisia vinkkejä lasten vanhemmille. Oppaiden sisällöt hieman vaihtelivat. Rekolan (2021) oppaassa oli mielestäni kaunis ja selkeä ulkoasu, sekä sisältö. Tekstiä vain oli hieman liikaa, mikä teki oppaasta luettavuudelta hieman raskaan. Airaksisen & Saarelan (2019) oppaassa oli hyvät ja selkeät pää- ja väliotsikot mutta asioiden epäyhtenäisyys ja epäloogisuus häiritsi. Väestöliiton tekemässä oppaassa oli iloisia tekstiä tukevia kuvia ja paljon käytännön vinkkejä seksuaalikasvatuksen tueksi. Opas käsitteli kuitenkin vain leikki-ikäisen lapsen seksuaalisuutta, joten ensimmäisen vuoden seksuaalisuus ja seksuaalinen kehitys uupui oppaasta kokonaan. Oppaiden hyvät ja huonot puolet näkyvät taulukossa 1.

Taulukko 1. Benchmarking (Airaksinen & Saarela 2019.; Rekola 2021.; Väestöliitto s.a.)

Opas	Hyvää	Huonoa
Rekola, I. 2021. 0–6-vuotiaan lapsen seksuaalikasvatus -opas vanhemmille.	-Kaunis, selkeä ja yhtenäinen ulkoasu -Looginen etenemisjärjestys -Monipuolinen -Konkreettisia vinkkejä ja ohjeita	-Liikaa tekstiä ja tietoa -Pitkiä lauseita, kappaleita ja luetteloita
Airaksinen, O. & Saarela, S. 2019. Turvallista ja viatonta tutustumista kehoon.	-Sopivasti tekstiä -Hyvät pää- ja väliot-sikot -Monipuolisesti tietoa -Konkreettisia vinkkejä ja ohjeita	-Hieman sekava, asioiden yhtenäisyys ja looginen eteneminen puuttuu -Ulkoasu ei ole houkuttelevin -Pitkiä vaikeasti ymmärrettäviä virkkeitä.
Väestöliitto. Tutkimusmatka upeaan kehoon. Neuvoja leikki-ikäisen lapsen seksuaalikasvatukseen.	-Paljon konkreettisia vinkkejä ja ohjeita -Tekstiä tukevia kuvia -Osa tekstistä viety puhe/ajatus -kupliin, tämä keventää tekstiä	-Tieto ensimmäisen vuoden seksuaalisuudesta puuttuu kokonaan -Liikaa asiaa -Asioiden, tietolaatikoiden ja kuvien sekava sijoittelu

Varsinaisessa ideointivaiheessa aloin pohtia, eri tietokantoja ja aineistoja selaamalla, erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja aihetta kohtaan. Äkkiä ymmärsin, että lasten seksuaalisuus on aiheena niin laaja, että haluan keskittyä aivan perusasioihin. Lähdin toteuttamaan opasta avaamalla lasten seksuaalisuuteen liittyviä käsitteitä ja kertomalla 0–6-vuotiaiden lasten seksuaalisesta kehityksestä. Halusin ehdottomasti kerätä tietoa myös lasten, vanhempien ja ammattilaisten tämänhetkisestä suhtautumisesta ja näkemyksistä aihetta kohtaan, jotta ymmärtäisin, miten aiheeseen suhtaudutaan ja mistä osa-alueista kaivattiin lisää tietoa. Aineistoissa nousikin esiin, että vanhemmat mieltävät seksuaalisuuden usein vain nuoria ja aikuisia koskevaksi aiheeksi. Halusin siis lähteä rikkomaan tätä käsitystä ja lisätä vanhempien tietoisuutta siitä, että

myös lapsi on hyvin seksuaalinen, lasten seksuaalisuuden ilmeneminen on vain hyvin erilaista kuin nuorilla tai aikuisilla.

7.4 Luonnosteluvaihe

Tuotteen luonnostelu käynnistyy, kun on tehty päätös siitä, millainen tuote on aikomus valmistaa. Luonnostelussa on hyvä analysoida, mitkä eri tekijät ja näkökohdat ohjaavat tuotteen suunnittelua ja valmistamista. Tuotteen luonnostelua ohjaavat muun muassa seuraavat näkökohdat: palvelujen tuottaja, tuotteen asiasisältö, asiakasprofiili, säädökset ja ohjeet, toimintaympäristö, arvot ja periaatteet sekä asiantuntijatieto. Tuotteen laatu syntyy, kun muun muassa nämä tekijät optimoidaan tukemaan toisiaan. (Jämsä & Manninen 2000, 43.)

Otin yhteyttä Leppäveden neuvolaan, joka on yksi Laukaan neuvoloista. Vierailin Leppäveden neuvolassa ja sain sieltä Väestöliiton tekemän oppaan (2020) Tutkimusmatka upeaan kehoon -neuvoja leikki-ikäisen lapsen seksuaalikasvatukseen. Laukaan neuvoloissa jaetaan tätä opasta kolmevuotiaiden lasten vanhemmille. Tutustuin huolellisesti tähän oppaaseen, jotta voisin käsitellä omassa oppaassani hieman eri asioita, tämä oli myös Leppäveden neuvolassa työskentelevien terveydenhoitajien toive. Keskustelin opinnäytetyöstäni ja kehitettävästä oppaasta neuvolan terveydenhoitajan kanssa ja kyselin millaiselle oppaalle neuvolassa voisi olla tarvetta. Omien ajatusten ja keskustelun pohjalta päädyin siihen, että opas tulee keskittymään lapsen eri ikävuo- sien seksuaaliseen kehitykseen ja perustietoon lapsen seksuaalisuudesta. Lähdin kehittelemään opasta sillä ajatuksella, että sitä voitaisiin jakaa jo lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana. Sekä osastonhoitaja, että terveydenhoitaja antoivat oppaan kanssa melko vapaat kädet. Heillä ei ollut suurempia toiveita tai vaatimuksia oppaan suhteen.

Aineistojen etsimisen aloitin jo ideointivaiheessa. Ideointivaiheen jälkeen aloitin opinnäytetyön suunnitelman kirjoittamisen, samalla jatkoin aineiston keruuta. Etsin tutkimuksia, kirjallisuutta ja erilaista teoretietoa aiheesta ja aloin laatia tietoperustaa, jonka pohjalta myös opas tultaisiin tekemään. Tallensin paljon erilaisia aineistoja, joista sitten myöhemmin vielä karsiutui suuri osa

pois. Kokosin suunnitelmaan jo hyvän pohjatiedon ja laadin aikataulun opin-
näytetyön ja oppaan tuottamisesta. Huolellisesti laaditun suunnitelman poh-
jalta, oli helppo jatkaa opinnäytetyön pariin.

Tuotoksen eli tässä tapauksessa oppaan sekä raportin ratkaisut kokoon am-
mattikirjallisuudesta sekä aikaisemmista tutkimuksista ja hankkeista saaduista
tuloksista. Airaksisen ym. (2022, luku 1.1) mukaan koko prosessin ajan tulisi
koota, eritellä ja dokumentoida kaikki ratkaisujen perustaksi käytettävät aineis-
tot. Näin aineistot toimivat myös uskottavasti argumentoinnin tukena. Tällai-
nen järjestelmällinen, tarkka, harkittu ja perusteltu toiminta on asiantuntijuutta
kehittävää ammatillista toimintaa (Airaksinen ym. 2022, luku 1.1). Pyrin opin-
näytetyöni raportin kirjoitusvaiheessa toteuttamaan tätä Airaksisen ym. (2022)
ohjenuoraa. Kaikki tässä työssä käytetyt aineistot löytyvät lopun lähdeluette-
lostasta ja taulukkomuotoisesta kirjallisuuskatsauksesta.

Yleisimmät tiedonhaussa käyttämäni termit olivat: "sexuality education",
"childhood", "lapsuus", "varhaislapsuus", "seksuaalisuus", "lapsi", "laps*",
"alle kouluikäinen", "kasvatus" sekä "seksuaalikasvatus". Löytääkseni mah-
dollisimman luotettavaa lähdeaineistoa käytin apuna hakukoneissa OR- ja
AND-toimintoja sekä sanojen katkaisua. OR- ja AND-toiminnot mahdollistivat
useiden hakusanojen yhdistämisen samaan hakutoimintoon. Sanojen katkai-
sussa käytin *-merkkiä, jotta kyseiselle sanalle löytyisi mahdollisimman monia
eri taivutusmuotoja. Pyrin käyttämään tiedon hakemisessa ainoastaan luotet-
tavia hakukoneita. Hain tieteellisiä tutkimuksia ja artikkeleita mm. seuraavista
hakukoneista: Google Scholar, EBSCO, Tandfonline, Finna, Theseus, Kaak-
kuri ja Medic. Tiedonhakua on kuvattu tarkemmin taulukossa 2.

Taulukko 2. Tiedonhaun kuvaus

Sivusto:	Hakusanat:	Osumia:
Google scholar	"sexuality education" AND "childhood"	n. 18 000
EBSCO	"sexuality communication" AND "early childhood"	5
Tandfonline	"sexuality education" AND "child" OR "childhood"	492
Finna	"laps*" OR "varhaislap- suus" AND "seksuaalisuus" NOT "opinnäytetyö"	10
Theseus	"varhaislapsuus" AND "sek- suaalisuus"	50
Medic	"laps* AND "seksuaali- suus", "laps* AND "seksuaalikas- vatus"	36
Kaakkuri	"laps*" AND "seksuaalisuus"	88

Halusin löytää mahdollisimman ajankohtaista tietoa, joten rajasin haun vuosina 2012–2022 julkaistuihin tutkimuksiin ja artikkeleihin. Hain aineistoja suomen ja englannin kielellä. Sisäänottokriteereinä toimivat ajankohtaisuus, tiedon saatavuus, sekä aineiston sisältö. Sisällön täytyi liittyä opinnäytetyöni aiheeseen niin, että se toi jotain lisäarvoa raporttiin tai tuotokseen. Poissulkukriteereinä toimivat liian vanhat aineistot, opinnäytetyöt sekä aiheittani sivuavat työt, jotka keskittyivät kuitenkin aikuisten seksuaalisuuteen. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit on luokiteltu taulukossa 3.

Taulukko 3. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Alle 10 vuotta vanhat aineistot	Yli 10 vuotta vanhat aineistot
Suomen- tai englanninkielinen	Muut kielet
Aineisto on maksutonta	Aineisto on maksullista
Tieteelliset tutkimukset, tutkimus- tai katsaus artikkelit, väitöskirjat, Pro gradu -tutkielmat, YAMK-opinnäytetyöt	Ammattilehdet, oppaat tai AMK-opinnäytetyöt
Aineisto tuo jotain uutta tai merkittävää tietoa työhön	Aineisto ei tuo mitään uutta tai merkittävää tietoa työhön

Luonnosteluvaiheen loppupuolella selailin vielä keräämääni aineistoa ja karsin sellaiset aineistot pois, jotka eivät tuoneet riittävästi lisää informaatiota työlleni. Opasta olisi selkein lähteä rakentamaan hyvän aineiston pohjalta. Luonnosteluvaihe päättyi, kun olin saanut kerättyä kasaan mielestäni riittävästi luotettavaa lähdemateriaalia. Luonnosteluvaiheen aikana olin alkanut jo saada ideoita oppaan rakentumisesta ja mahdollisesta sisällöstä ja rungosta, joten siirryin oppaan työstämisen seuraavaan vaiheeseen.

7.5 Kehittelyvaihe

Tuotteen kehittäminen etenee luonnosteluvaiheessa valittujen ratkaisuvaihtoehtojen mukaisesti. Informatiivisen tuotteen tekeminen aloitetaan yleensä jäsentelemällä asiasisältö. Keskeinen sisältö pyritään kertomaan mahdollisimman täsmällisesti, ymmärrettävästi ja vastaanottajan tiedontarve huomioiden. Tärkeää on pyrkiä tarkastelemaan tietoa vastaanottajan asemasta. Sosiaali- ja terveysalan painotuotteiden tavoite on usein informoida tai opastaa viestin vastaanottajaa. Tällöin tekstityyliksi valitaan asiatyyli. (Jämsä & Manninen 2000, 54–57.)

Kehittelyvaiheen aloitin hahmottelemalla oppaan runkoa ja raameja. Hahmottelin oppaan alustavan sisällysluettelon kokoamalla aiemmin valitsemani aiheet listaksi. Etsin ja tarkastelin eri aiheista tehtyjä oppaita ja hain ideoita ja in-

spiraatiota oppaan toteutusta ja ulkoasua varten. Selailin Pixabayn kuvapalvelusta kuvia aiheeseeni liittyen, sillä halusin oppaasta myös visuaalisesti tyylikkään.

Kun olin saanut oppaan rungon kasaan, aloin etsiä otsikoiden alle sisältöä. Hyödynsin opinnäytetyöni raporttia tiedon etsimisessä ja valitsemisessa. Lueskelin myös raportissa käyttämiäni aineistoja ja kokosin asiasisältöä oppaan otsikoiden alle. Täydensin tekstiä Pixabaysta löytämilläni kuvilla. Visuaaliseen ilmeeseen keskityin alusta asti ja muokkailin tekstin fontteja, värejä ja tekstin muotoilua niin, että opas olisi visuaalisesti tyylikäs ja yhtenäinen. Kun olin saanut oppaan ensimmäisen version valmiiksi, lähetin sen arvioitavaksi toimeksiantajalleni. Lähdin kyselemään palautetta oppaasta myös satunnaisilta äideiltä, jotka olivat lastenneuvolan asiakkaita. Saadun palautteen perusteella voisin viimeistellä oppaan.

7.6 Oppaan arviointi

Kun olin saanut ensimmäisen version oppaasta valmiiksi, keräsin siitä palautetta tuotteen tilaajalta eli Laukaan neuvoloiden terveydenhoitajilta. Hankin Keski-Suomen sairaanhoitopiiriltä tutkimusluvan palautteen keruuta varten. Laadin kyselyn Webropol-kysely- ja raportointisovelluksen avulla. Tämän jälkeen lähetin oppaan, saatetekstin ja kyselyn Laukaan neuvolan palvelustaavalle, joka jakoi sähköpostin terveydenhoitajille. Kyselyyn vastasi kymmenen Laukaan neuvoloiden terveydenhoitajaa. Kysely koostui yhdeksästä kysymyksestä, jotka koskivat oppaan sisältöä, loogista etenemistä, tekstin ja aiheiden ymmärrettävyyttä ja luettavuutta, ulkoasua, hyödynnettävyyttä ja palveluutta.

Kyselyn kahdeksan ensimmäistä kysymystä olivat valintakysymyksiä. Osassa valintakysymyksistä pystyi valinnan jälkeen halutessaan kirjoittamaan tekstikenttään perusteluja valinnalleen. Kyselyn lopussa oli yksi avoin kysymys, jossa vastaajat saivat kertoa vapaasti mikä oppaassa oli erityisen hyvää ja mitä kehitettävää. Jotta sain oppaasta palautetta myös tuotteen käyttäjiltä niin, Webropol-kyselyn lisäksi pyysin suullista palautetta oppaasta myös muutamilta tuntemiltani neuvolaikäisten lasten äideiltä (N=4).

Webropol-kyselyyn vastanneista henkilöistä kaikki (N=10) olivat sitä mieltä, että opas on selkeä, hyödyllinen, aiheet etenevät loogisesti alusta loppuun, teksti on helposti ymmärrettävää ja opas palvelee kohderyhmää eli neuvolaikäisten lasten vanhempia. Kaikki vastaajat voisivat myös hyödyntää opasta työssään. Yksi kysymys käsitteli sisällön riittävyyttä. Yhdeksän vastaajista oli sitä mieltä, että sisältöä on riittävästi. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että sisältöä oli liikaa. Jälkimmäistä vastausta oli perusteltu yhden sivun raskaudella, kehittämisehdotuksena oli asian tiivistäminen tai sivun keventäminen rakenteen tai värien avulla. Oppaan ulkoasu oli seitsemän vastaajan mukaan selkeä ja tyylikäs. Kolme vastaajista oli sitä mieltä, että opas vaatii pientä viilausta ulkoasun suhteen. Tätä valintaa perusteltiin tekstin ja asettelun paikoittaisella epäselkeydellä. Muotoilua myös kuvattiin hieman vanhahtavaksi.

Avoimen kysymyksen kautta opasta keuhuttiin selkeäksi ja ytimekkääksi. Useampi vastaaja oli myös sitä mieltä, että oppaan aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Termien avaaminen ja eri ikävaiheiden seksuaalisesta kehityksestä kertominen koettiin oppaassa erityisen hyväksi. Yksi vastaajista kommentoi opasta seuraavasti: ”Käytännönläheinen, helposti luettava, selittää käsitteet selkeästi, ohjaa vanhempia suositeltavaan toimintaan ja tarjoaa suositellulle perusteluja.” Useissa vastauksissa toistui tämänkaltaiset huomiot. Muutamissa vastauksissa ehdotettiin tekstin keventämistä, joidenkin termien muuttamista ja ulkoasun selkeyttämistä.

Kyselin suullista palautetta oppaasta myös muutamilta tuntemiltani neuvolaikäisten lasten äideiltä (N=4). Annoin oppaan heille luettavaksi ja pyysin antamaan vapaamuotoisesti palautetta oppaasta. Kysyin lopuksi, mikä oppaassa on heidän mielestään hyvää, mitä kehitettävää siinä on ja kokeeko vastaaja oppaan hyödylliseksi. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että opas tarjosi hyviä vinkkejä ja tietoa lapsen seksuaalisen kasvatuksen tueksi. Kaikki vastaajat olivat myös sitä mieltä, että opas on hyödyllinen ja neuvolan tarjoama tuki seksuaalikasvatukseen oli ollut hyvin vähäistä. Kehittämisehdotuksia vastaajat eivät keksineet.

Oppaan arvioinnin kannalta saatu palaute oli tärkeää, sillä palautteen antajat olivat aiheen ja alan ammattilaisia. Vastaajilla on kokemusta siitä, millainen opas voisi kohderyhmää hyödyntää ja millaisesta oppaasta voisi neuvoloiden terveydenhoitajille olla apua. Saadun palautteen perusteella voidaan päätellä, että opas on onnistunut hyvin ja tällaiselle oppaalle on selvästi tarvetta. Opasta voidaan palautteen perusteella pitää luotettavana ja toimivana.

7.7 Viimeistelyvaihe

Tuotteen kehittelyn eri vaiheissa tarvitaan palautetta ja arviointia. Paras keino on esitellä tuotetta sen valmisteluvaiheessa. Koekäyttäjänä voivat olla tuotteen tilaajat ja asiakkaat. Palautetta on tarpeen hankkia myös sellaisilta tuotteen loppukäyttäjiltä, jotka eivät tunne kehiteltävää tuotetta ennestään. Kun tuote eri versioiden jälkeen valmistuu, käynnistyy sen viimeistely saatujen palautteiden pohjalta. Viimeistely voi sisältää esimerkiksi yksityiskohtien hionnista, käyttöohjeiden laadintaa tai päivittämisen suunnittelua. Viimeistelyvaiheeseen sisältyy myös tuotteen jakelun suunnittelu. (Jämsä & Manninen 2000, 80–81.)

Webropol-kyselyn kautta keräämäni palautteen perusteella tein oppaaseen vielä muutoksia ja muokkasin opasta entistä käyttäjäystävällisemmäksi ja käytännöllisemmäksi. Tiivistin hieman oppaan tekstiä ja muutin joitain termejä, jotta teksti on käyttäjälle helpompi ja kevyempi lukea. Hienosäädin myös oppaan fontteja nykyaikaisemmaksi. Oppaan ulkoasun suhteen selkeytin joitain kohtia ja muokkasin hieman kahden sivun asettelua. Olimme sopineet toimeksiantajan kanssa, että valmis opas toimitetaan sähköisesti, joten kun olin saanut oppaan viimeistelyä toimitin valmiin oppaan sähköisenä Laukaan neuvolan palveluvastaavalle, jotta he voivat hyödyntää opasta haluamallaan tavalla.

8 POHDINTA

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Aineiston luotettavuutta arvioin lähteen tiedon, tuottajan ja taustan perusteella. Airaksinen ym. (2022, luku 3.3) kertovat teoksessaan, että aineistojen luotettavuutta voi tarkastella mm. seuraavien kriteereiden perusteella. On tietenkin

hyvä kiinnittää huomiota siihen, onko tieto tuoretta ja milloin aineisto on julkaistu. Luotettavuuden kannalta, myös sillä on merkitystä, kuka tai ketkä aineiston ovat tuottaneet. Aineiston julkaisupaikka ja julkaisija on hyvä myös aina selvittää. Vertaisarvioidut aineistot ja tieteelliset julkaisut ovat yleensä luotettavia aineistoja. Lehtien ja lehtiartikkeleiden kohdalla tulee suosia tieteellisiä lehtiä. Ensisijaiset lähteet ovat myös aina luotettavampia kuin toissijaiset. Muun muassa näiden kriteerien perusteella arvioin myös tässä työssä käyttämiäni lähteiden luotettavuutta koko opinnäytetyöprosessin ajan. Olen suhtautunut lähdekriittisesti tiedonlähteisiin, niiden tekijöihin ja taustoihin.

Muilta osin onnistuin hyvin löytämään ja käyttämään luotettavia aineisto, mutta aiheesta oli hankala löytää vertaisarvioituja aineistoja. Pyrin löytämään aineistojen kohdalla aina ensisijaisen aineiston, mutta joissain tapauksissa ensisijaista aineistoa ei ollut jostain syystä saatavilla. Tällöin tyydyin toissijaisen aineiston käyttämiseen, mutta selvitin aina tarkasti aineiston alkuperäisen julkaisupaikan, ajan ja tekijän. Aineistostani karsiutui paljon pois aineistoja yli kymmenen vuotta vanhan julkaisuaikajan ja epäluotettavan julkaisupaikan- tai julkaisijan perusteella.

Tämä työ on toteutettu vuorovaikutuksellisella yhteistyöllä toimeksiantajan kanssa. Yhteistyön avulla varmistettiin, että tuotos vastaa mahdollisimman hyvin työelämän tarvetta. Työn luotettavuutta lisää se, että toimeksiantajan kanssa tehtiin opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa sopimus opinnäytetyön toteutuksesta. Pyysin toimeksiantajalta työn alkuvaiheessa palautetta siitä, millaiselle tuotokselle työelämässä olisi tarvetta. Huomioin tämä palautteen oppaan suunnitteluvaiheessa. Tuotoksen viimeistelyvaiheessa pyysin taas toimeksiantajalta palautetta oppaasta. Palautteen perusteella viimeistelin tuotoksen vielä paremmin vastaamaan toimeksiantajan tarvetta.

Tutkimuksessa noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan, TENK:in laatimia ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Tutkimukseni ei suoranaisesti kohdistu ihmisiin ja tiedonhankinta tapahtuu pääasiassa valmiita dokumenttiaineistoja keräämällä. Tutkijana kuitenkin noudatin tutkimuksessani TENK:in laatimia eettisiä periaatteita. Tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten

tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa (TENK 2023). Tutkijana kunnioitan muiden tutkijoiden tekemää työtä ja olen viitannut heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla ja antanut heidän saavutuksilleen heille kuuluvan arvon. Tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla.

Keräsin lyhyen kyselyn avulla terveydenhoitajilta nimettömänä palautetta tuotoksesta, jonka avulla arvoin oppaan luotettavuutta ja toimivuutta. Tässä vaiheessa noudatin TENK:in ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita. TENK:in laatiman Hyvän tieteellisen käytännön mukaan (2023) tarvittavat tutkimusluvut tulee hankkia ennen tutkimuksen toteuttamista. Hain Keski-Suomen sairaanhoitopiiriltä tutkimusalueilupaa, palautteen keräämistä varten. Lähetin tutkimusalueilupahakemuksen ja tarvittavat liitteet kuten opinnäytetyön suunnitelman Keski-Suomen sairaanhoitopiirille, jonka jälkeen he hyväksyivät tutkimusluvan.

8.2 Opinnäytetyön prosessin ja valmiin tuotteen arviointi

Opinnäytetyön aiheen valinta oli minulle selkeä. Valitsemani aihe lapsen seksuaalisuus osoittautui kuitenkin aiheena hyvin laajaksi. Opinnäytetyöprosessin alussa käytin paljon aikaa aiheen rajaamiseen. Aiheen rajauksen apuna käytin omaa henkilökohtaista kokemusta lastenneuvolan asiakkaana. Olin kaivannut itse enemmän materiaalia tai ohjausta neuvolan terveydenhoitajilta lapsen seksuaalisen kasvatuksen tueksi. Toimeksiantajan näkemys siitä, että aihe on ajankohtainen ja tieto siitä, että neuvoloilla on tarve tämänkaltaiselle oppaalle, vahvisti lopullisen aiheen rajauksen. Aiheesta on tehty myös aiemmin paljon samantyyppisiä toiminnallisia opinnäytetöitä. Pohdin alkuun sitä, mitä uutta tietoa tai millaista lisäarvoa oppaani tuo verrattuna muihin aiemmin tuotettuihin oppaisiin. Laukaan neuvoloilla ei ollut käytössä aiheeseen liittyvää opasta heti ensimmäisistä ikävuosista lähtien. Lapsen seksuaalikasvatuksen edistämiseksi on tärkeää, että materiaalia on riittävästi ja helposti saatavilla ja aiheen tärkeydestä muistutetaan tämän kaltaisen töiden avulla.

Väestöliiton tekemän Laseke-tutkimuksen (2014) mukaan vanhemmat kaipasivat kovasti tietoa ja malleja seksuaalikasvatukseen (N=614). Vanhempia hämmensi erityisesti lasten seksuaalisuuden ilmeneminen. Oikeanlainen suhtautuminen ja toiminta tällaisissa tilanteissa oli useita vanhempia mietityttävä asia. Tämän vuoksi halusin kertoa oppaassa lasten ikätasoisesta seksuaalisuudesta ja tarjota vanhemmille vinkkejä tällaisiin hämmentäviin tilanteisiin. Korhonen (2021) kertoo artikkelissaan eri ikäkausien kasvusta ja kehityksestä ja muun muassa tämän aineiston avulla sain kerrottua aiheesta hyvin oppaassa.

Väestöliiton Laseke-tutkimuksessa (2014) nousi myös esiin sekä ammattilaisten, että vanhempien hämmennys ja kielteiset tai aikuissävytteiset painotukset liittyen termeihin ja sanoihin. Moni vanhempi koki, että seksuaalikasvatus ja seksuaalisuus olivat vääriä termejä kuvaamaan lapsen seksuaalisuuden kehitysvaiheita ja seksuaalisuuden ilmenemistä. Tämän vuoksi avaan oppaassa lasten seksuaalisuuteen liittyviä yleisiä termejä. Myös Bildjuschkin (2015) avaa työpaperissaan seksuaalisuuteen liittyviä keskeisimpiä käsitteitä ja kertoo seksuaalikasvatuksen tärkeydestä.

Koin opinnäytetyöni merkitykselliseksi ja ammatillista osaamistani kehittäväksi. Lukemalla lukuisia tutkimuksia ja ammatillista kirjallisuutta opinnäytetyöprosessin aikana lisäsin omaa osaamista ja tietämystä lasten seksuaalisuudesta. Oppimani tieto on arvokasta ja aion hyödyntää sitä terveydenhoitajan ammatissa, sillä seksuaalikasvatuksen antaminen, on olennainen osa terveydenhoitajan työtä. Oma mielenkiintoni aiheita kohtaan tuki työn toteutumista koko prosessin ajan ja heti aiheen rajauksesta lähtien työ eteni sujuvasti alusta loppuun asti. Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan kehitti itseohjautuvuutta, ongelmatilanteiden ratkaisukykyä ja kokonaisuuksien hahmoitukykyä.

Opinnäytetyön toteutuksessa onnistuin saavuttamaan työn tarkoituksen, tuottamaan oppaan lastenneuvolaikäisten lasten seksuaalikasvatuksen tueksi ja näin lisäämään 0–6-vuotiaiden lasten vanhempien tietoisuutta ja taitoja seksuaalikasvatuksessa. Toteutuksessa onnistuin myös työn tavoitteessa, tarjoamalla Laukaan neuvoloiden terveydenhoitajille oppaan, jota he voivat jakaa neuvolakäyntien yhteydessä lasten vanhemmille. Opas toimii myös hyvänä

välineenä terveydenhoitajille aiheen puheeksiotossa. Saadun palautteen perusteella voidaan myös todeta, että opas on onnistunut asetettujen tavoitteiden osalta. Opas tarjoaa ajankohtaista tietoa lapsen seksuaalisuudesta ja lisäksi se tarjoaa konkreettisia vinkkejä lapsen ikätasoiseen seksuaalikasvatukseen. Palautteen perusteella opas on hyödyllinen ja vastaa sekä toimeksiantajan että asiakkaan tarpeeseen.

8.3 Johtopäätökset ja jatkokehitysmahdollisuudet

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tarjoamalla tietoa ja materiaalia lastenneuvolaikäisten lasten vanhemmille, voidaan edistää lasten seksuaaliterveyttä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Ikätasoisessa seksuaalikasvatuksessa olennaista on se, että lapsen yksilöllinen kehitys otetaan huomioon. Keinoja lapsen kehityksen tukemiseen ja suojelemiseen ovat hyväksyvä asenne, tarpeellisen ja oikean tiedon antaminen, rajojen asettaminen sekä hoivan ja turvan antaminen. Neuvolan terveydenhoitajalla on merkityksellinen rooli lapsen seksuaaliterveyden tukijana ja vanhempien tukijana seksuaalikasvattajina.

Voidaan myös todeta, että tuottamani oppaan sisältö on pitkälti samankaltaista kuin aiemmin tuotettujen oppaiden sisältö. Aiheesta on kuitenkin saatavilla melko vähän uutta tutkimustietoa, ja tämä vuoksi opas ei tarjoa uusia näkökulmia tai uutta tietoa aiheita kohtaan. Opas kuitenkin tarjoaa ajankohtaista ja tärkeää tietoa aiheesta. Opas ja koko opinnäytetyöprosessi myös muistuttaa aiheen olomassalosta sekä lisää saatavilla olevaa materiaalia ja helpottaa sen saatavuutta. Tällaisella työllä on merkittävä rooli myös vanhempien tiedon kartuttamisessa sekä asenteiden muuttamisessa. Kaikki näkyvyys aiheita kohtaan tuo seksuaalikasvatusta normaalimmaksi ja tärkeämmäksi osaksi lapsen kasvatusta.

Opinnäytetyöprosessi loppuvaiheessa kävi ilmi, että Laukaan neuvoloilla on vähitellen tarkoitus siirtyä pois paperisista oppaista. Ajatuksena on, että tulevaisuudessa asiakkaille jaetaan lista, josta löytyy suorat linkit eri verkkosivuille ja sähköisiin oppaisiin. Tulevien opinnäytetöiden ja tutkimusten osalta kannattaa siis keskittyä tiedon tarjoamiseen sähköisesti. Minulla heräsi ajatus esi-

merkiksi QR-koodista, jonka takaa tieto löytyisi. Sähköiset oppaat ovat selkeästi enemmän tulevaisuutta. Myös erilaisille aiheeseen liitetyille verkosta löytyville peleille tai tehtävä- ja tietopankeille voisi olla kysyntää.

Toimeksiantajan ja terveydenhoitajien kanssa keskustellessa huomasin myös, että kaikki kohtaamani terveydenhoitajat olivat kyllä tietoisia aiheen tärkeydestä ja heillä oli paljon tietoa aiheesta, mutta käytännössä he kokivat edelleen vaikeaksi ottaa seksuaalikasvatus puheeksi neuvolakäynneillä asiakkaiden kanssa. Jatkokehittämissuunnitelma opinnäytetyölle pohdin siis myös jonkinlaisen työkalun kehittämistä nimenomaan terveydenhoitajille puheeksi ottamisen tueksi. Tällaisen työn aluksi, voisi esimerkiksi kerätä terveydenhoitajilta vinkkejä ja ideoita siitä, millaisesta työkalusta he voisivat hyötyä. Tämän perusteella voisi lähteä ideoimaan ja suunnittelemaan lasten seksuaalisuuden puheeksioton työkalua.

LÄHTEET

Airaksinen, T., Kostamo, P. & Vilkkä, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen oppinäytetyöhön. E-kirja. Helsinki: Art House. Saatavissa <https://kaakkuri.finna.fi> [viitattu 23.2.2023].

Andell, M., Lajunen, K. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 14.12.2022].

Apter, D., Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S. & Lainiala, L. 2020. Verbal and Behavioral Expressions of Child Sexuality Among 1-6-Year-Olds as Observed by Daycare Professionals in Finland. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32300911/> [viitattu 6.2.2023].

Asunmaa, P. 2013. ”OPE EI TIIÄ ET ME TIIETÄÄN” 2.-luokkalaisten oppilaiden käsityksiä seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/Record/nbnfioulu-201304171178> [viitattu 19.11.2022].

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2012. Mitä ihmettä? Seksuaalikasvatusta 3–9-vuotiaille. Opas ammattilaisille. Helsinki: Nektaria ry. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.nektaria.fi/site/wp-content/uploads/downloads/2012/09/Mit%C3%A4-ihmett%C3%A4.pdf> [viitattu 19.11.2022].

Bildjuschkin, K. 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4> [viitattu 17.11.2022].

Cacciatore, R., & Ingman-Friberg, S. 2016. Keho on leikki. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Gibbins, K., Ingham, R. & Stone, N. 2013. 'Where do babies come from?' Barriers to early sexuality communication between parents and young children.

University of Southampton, Southampton, UK. Centre for Sexual Health Research. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://web-p-ebSCOhost-com.ezproxy.xamk.fi/ehost/detail/detail?vid=9&sid=3bc74000-472c-47f9-8f35-606030d82494%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=85408315&db=afh> [viitattu 19.11.2022].

Halonen, M. Sassi, P. 2020. Terveystieteiden ammattilainen seksuaalikasvattajana. Lääkärikirja Duodecim. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oppiportti.fi/op/set00702/do> [viitattu 18.4.2023].

Hyvärinen, R. 2005. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perillemenon. Aikakauskirja Duodecim. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo95167> [viitattu 23.2.2023].

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen. Helsinki: Tammi.

Lohilahti, S. & Lohiniva, I. 2021. ”Mielestäni seksuaali- ja turvataitokasvatuksen tulisi olla osa jokapäiväistä arkea.” -Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä seksuaali- ja turvataitokasvatuksesta. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jultika oulu.fi/Record/nbnfioulu-202106248737> [viitattu 19.11.2022].

Kero, K. & Merta, A. 2020. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmat. Lääkärikirja Duodecim. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oppiportti.fi/op/set05201/do#> [viitattu 18.4.2023].

Korhonen, L. 2021. Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Terveyskirjasto Duodecim. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018> [viitattu 23.2.2023].

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Helsinki: Valopaino Oy. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085324> [viitattu 17.11.2022].

Seututerveyskeskus. 2016a. Laukaan neuvolat. WWW-dokumentti. Saatavissa: [https://www.seututk.fi/fi-FI/Yhteystiedot/Neuvolat/Laukaan_neuvolat\(35529\)](https://www.seututk.fi/fi-FI/Yhteystiedot/Neuvolat/Laukaan_neuvolat(35529)) [viitattu 17.11.2022].

Seututerveyskeskus. 2016b. Seututerveyskeskus. WWW-dokumentti. Päivitetty 16.9.2022. Saatavissa: <https://www.seututk.fi/fi-FI/Seututerveyskeskus> [viitattu 17.11.2022].

Seututerveyskeskus. 2016c. Neuvolat. WWW-dokumentti. Päivitetty 10.3.2022. Saatavissa: <https://www.seututk.fi/fi-FI/Palvelut/Neuvolat> [viitattu 17.11.2022].

TENK. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi/ihmistieteiden-eettinen-ennakoarviointi> [viitattu 1.12.2022].

TENK. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk> [viitattu 20.4.2023].

Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2020. Neuvolassa edistetään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/uutishuone/blogi/neurolassa_edistetaan_seksuaali-ja_lisaantymisterveytta.1195.blog [viitattu 17.11.2022].

Terveysportti. 2021. NEUKO-tietokanta. Seksuaaliterveys ja seksuaalikasvatus lastenneuvolassa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko/article/nla00044> [viitattu 23.1.2023].

Väestöliitto s.a. Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/06/8ac2e7a6-pusuhippaa-kyselyn-kuvaus.pdf> [viitattu 14.12.2022].

Väestöliitto. 2016. Lapsen seksuaalisuus vanhempien mielestä? Video. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=8U66mmSpkVU&t=70s> [viitattu 14.12.2022].

Väestöliitto. 2020. Turvataidot ja lapsen keho. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/987d8053-a3_turvataitojuliste_selkosuomi_2020.pdf [viitattu 14.12.2022].

Väestöliitto. 2020. Tutkimusmatka upeaan kehoon. Vanhemman tietovihko. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/bac46f71-vanhemmantietovihko-netti-2-20.pdf> [viitattu 23.1.2023].

Väestöliitto. Mitä on kehotunnekasvatus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/mita-on-kehotunnekasvatus/> [viitattu 19.11.2022].

Öhrmark, L. 2021. Mitä 3–6-vuotiaat lapset tietävät seksuaalisuudesta? Helsingin yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202108253503> [viitattu 23.1.2023].

Liite 1. Taulukkomuotoinen kirjallisuuskatsaus

Tutkimuksen bibliografiset tiedot Xamkin raportointihjeiden mukaan	Tutkimuskohde	Otoskoko, menetelmä	Keskeiset tulokset	Oma intressisi opinnäytetyösi kannalta
Väestöliitto. 2013 & 2014. Väestöliitossa tehty Lasseke-tutkimus. Teoksessa Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S. 2016. Keho on leikki. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 32–40.	0–6-vuotiaiden lasten vanhemmat ja lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset. Tutkitaan heidän ajatuksiaan seksuaalikasvatuksen nykytilasta.	Internetkysely, johon saatiin yli 1100 vastausta. 507 vastauksista oli päivähoidon ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja 614 vanhempien vastauksia.	Vanhemmat suhtautuvat pääsääntöisesti positiivisesti seksuaalikasvatukseen, mutta kaipaavat lisää tietoa ja tukea. Ammattilaisten suhtautumisen vaihtelee ja koulutusta aiheeseen kaivataan.	Tutkimus antoi tietoa ammattilaisten ja vanhempien suhtautumisesta seksuaalikasvatusta kohtaan.

<p>Gibbins, K., Ingham, R. & Stone, N. 2013. 'Where do babies come from?' Barriers to early sexuality communication between parents and young children. Centre for Sexual Health Research, University of Southampton, Southampton, UK.</p>	<p>3–7-vuotiaiden lasten vanhemmat Iso-Britanniassa. Tutkitaan vanhempien ajatuksia liittyen lasten seksuaalikasvatukseen.</p>	<p>Viisi kertaa järjestetty ryhmäkeskustelut, joihin osallistui yhteensä 20 vanhemmaa, 18 äitiä ja 2 isää. Tallenteet litteoitiin ja analysoitiin.</p>	<p>Vanhemmat suhtautuvat positiivisesti seksuaalikasvatukseen, mutta useat vanhemmat kokivat epämukavuutta aihetta kohtaan, lisäksi he pelkäsivät kritiikkiä ja tuomitsemista ja halusivat "suojella" lapsiaan.</p>	<p>Tutkimus antaa kansainvälistä vertailua Suomessa tehdyille tutkimuksille kyseisestä aiheesta.</p>
<p>Lohilahti, S. & Lohiniva, I. 2021. "Mielestäni seksuaali- ja turvataitokasvatuksen tulisi olla osa joka päiväistä arkea." -Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä seksuaali- ja turvataitokasvatuksesta. Oulun yliopisto. Kas-</p>	<p>Oululaiset ja torniolaiset varhaiskasvatuksen opettajat. Tutkii varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä seksuaali- ja turvataitokasvatuksesta.</p>	<p>Webropol- lomakekysely. Vastauksia yhteensä 16 kappaletta.</p>	<p>Yleinen suhtautuminen seksuaali- ja turvataito kasvatukseen oli myönteinen. Opettajista neljäjäsenosa oli saanut lisäkoulutusta aiheeseen liittyen.</p>	<p>Antaa tietoa ammattilaisien käsityksistä aihetta kohtaan. Lisäksi aiheen sanastoa on selvitetty hyvin.</p>

vatustieteiden tiedekunta. Pro gradu - tutkielma.				
Asunmaa, P. 2013. ”OPE EI TIIÄ, ETTÄ ME TIIETÄÄN” 2. luokkalaisten oppilaiden käsityksiä seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu - tutkielma.	Kajaanilaisen peruskoulu 2. luokan oppilaita. Tutkii 2. luokkalaisten oppilaiden käsityksiä seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista.	Yksilöhaastattelut, joihin osallistui 14 2. luokan oppilasta.	Tutkittavilla on terve kehonkuva. Tytöt ja pojat ovat eri vaiheissa seksuaalista kehitystä, tytöt hie- man edellä. Sek- suaalikasvatus on nykyisellään riittä- mätöntä.	Antaa las- ten näkö- kulman ai- heeseen.
THL. 2010. Sek- suaalikasvatuk- sen standardit Euroopassa. Hel- sinki: Valopaino Oy.	Suosituks- seksuaali- kasvatuk- sen standar- deiksi.	Asiakirja	Seksuaalikasva- tuksen standardit Euroopassa. Standardit kerto- vat mitä lapsen ja nuoren täytyy tie- tää ja osata sek- suaalisuudesta kussakin ikävai- heessa, jotta hei- dän seksuaali- suutensa voi ke- hittyä positiivi- sella ja terveellä tavalla.	Käsittei- den mää- rittelyä. Lasten seksuaali- suuden il- menemi- sen muo- toja.
Väestöliitto. Mitä on kehotunne- kasvatus.	Mitä tarkoi- tetaan keho- tunnekasva- tuksella.	Artikkeli	Kehotunnekasva- tus on pienten lasten seksuaali-	Määritte- lee käsit- teen.

			ja turvataitokasvatusta.	
<p>Terveydenhoitajaliitto. 2020.</p> <p>Neuvolassa edistetään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä.</p>	<p>Miten neuvoloissa edistetään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä</p>	<p>Blogikirjoitus</p>	<p>Neuvoloilla on merkityksellinen rooli pikkulapsiperheiden seksuaalikasvatuksen tukemisessa.</p>	<p>Antaa tietoa neuvolan roolista lasten seksuaalikasvattajana tai sen tutkijana.</p>
<p>Korhonen, L. 2021. Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Terveyskirjasto Duodecim.</p>	<p>Lapsen kehitys</p>	<p>Artikkeli</p>	<p>0–1-vuotiaat: kiintymyssuhde ja perusturvallisuuden luominen</p> <p>1–3-vuotiaat: Rajojen asettaminen ja kiukun kestäminen. Tarkkailu ja touhuilu.</p> <p>4–6-vuotiaat: Toisten huomioiminen, lapsen rohkaiseminen ja tukeminen.</p>	<p>Lapsen ikätasoinen kasvu ja kehitys</p>
<p>Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S. 2016. Keho on leikki. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.</p>	<p>Tietoa lapsen seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalisuudesta alle kouluikässä.</p>	<p>Ammattikirjallisuus</p>	<p>Lapsi on utelias, tutkii ja leikkii.</p> <p>Lapsella on oikeus ikätasoiseen terveyttä edistävään kasvatukseen, tietoon ja tukeen.</p>	<p>Tarjoaa asiantuntijoiden tutkimuksiin pohjautuvaa ja käytännönläheistä tietoa aiheesta.</p>

Bildjuschkin, K. 2015. Seksuaalikasvatuksen tuki.	Tietoa seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta.	Työpa- peri	Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa. Seksuaaliterveys on fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja emotionaalisen hyvinvoinnin tila.	Paljon käsitteiden määrittelyä ja tietoa seksuaalikasvatuksesta.
Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2012. Mitä ihmettä? Seksuaalikasvatusta 3–9-vuotiaille. Opas ammattilaisille. Helsinki: Nektaria ry	3–9-vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksen opas ammattilaisille.	Ammattikirjallisuus	Kirjan tarkoituksena on helpottaa keskustelua seksuaalikasvatuksesta 3–9-vuotiaiden lasten kanssa, tarjota tukea omien arvojen pohtimiseen ja seksuaalikasvatuksen arvopohjan luomiseen.	Vinkkejä seksuaalikasvatuksen arvopohjan luomiseen, näitä hyödynnän oppaassa.
Airaksinen, T., Kostamo, P. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. E-kirja. Helsinki: Art House.	Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön.	Ammattikirjallisuus	Kirja auttaa suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan toiminnallisen opinnäytetyön. Samalla kirjoittajan asiantuntijuus kehittyy.	Tietoa toiminnallisen opinnäytetyön työstämiseen.

<p>Hyvärinen, R. 2005. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perillemenon. Aikakausikirja Duodecim.</p>	<p>Hyvän potilasohjeen kriteerit</p>	<p>Artikkeli</p>	<p>Hyvä potilasohje on helppolukuisen, selkeä ja kirjoitusasultaan oikeaoppinen.</p>	<p>Ohjeita hyvän oppaan tuottamiseen.</p>
<p>Väestöliitto. 2020. Turvataidot ja lapsen keho.</p>	<p>Turvataidot</p>	<p>Tietojulist</p>	<p>Turvataidot, jotka tulisi opettaa lapselle ovat: nimet kehon eri osille, uimapukusääntö, kosketuksen sääntö ja kolmen kohdan sääntö.</p>	<p>Lapselle opetettavat turvataidot.</p>
<p>Andell, M., Lajunen, K. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Opas. Helsinki: PunaMusta Oy.</p>	<p>Tunne- ja turvataitoja lapsille.</p>	<p>Opas</p>	<p>Tunne – ja turvataitokasvatuksella pyritään mm. lasten turvallisen kasvun edistämiseen. Tavoitteena on vahvistaa mm. lapsen itsearvostusta, itseluottamusta ja itsetuntemusta, lisätä lapsen tunnetaitoja ja lisätä lapsen tietoisuutta omasta kehostaan ja itsemääräämisoikeudestaan.</p>	<p>Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaalia.</p>

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen. Helsinki: Tammi.	Kuinka osaaminen tuotteistetaan.	Ammattikirjallisuus	Tuotteistamisprosessi kuten oppaan teko koostuu seuraavista vaiheista: kehittämistarve, ideointi, luonnostelu, kehittäminen ja viimeistely.	Informaatiota hyvän ja toimivan oppaan kehittämiseen.
Väestöliitto. 2013 & 2014. Pusuhippaa, lääkärileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus.	Varhaiskasvatuksen työntekijät (2013). Vanhemmat (2014). Ammattilaisten ja vanhempien käsitykset ja suhtautumista- vat 0–6-vuotiaiden lasten seksuaalisuuteen.	Ammattilaiset n=507, vanhemmat n= 614. Nettikysely.	Ammattilaiset kertoivat, että pienten lasten seksuaalisuus ilmenee päivittäin monin tavoin. Sanoihin seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus liittyy paljon hämmennystä vanhempien keskuudessa.	Ammattilaisten ja vanhempien käsityksiä ja suhtautumista 0–6-vuotiaiden lasten seksuaalisuudesta.
Öhrmark, L. 2021. Mitä 3–6-vuotiaat lapset tietävät seksuaalisuudesta? Helsingin yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta.	3-6-vuotiaat lapset. Selvitettiin suomalaislasten seksuaalisuuteen liittyvää tietotasoa.	132 lasta, 70 poikaa, 62 tyttöä. Kuvaavusteinen haastattelu.	Lasten seksuaalisuuteen liittyvä tietotaso oli melko heikko kaikilla mitatuilla osa-alueilla. Ikä oli yhteydessä	Tietoa lasten seksuaalisen tietotason tilanteesta Suomessa.

			tietotasoon lähes kaikilla osaluilla.	
Terveysportti. 2021. NEUKO-tietokanta. Seksuaaliterveys ja seksuaalikasvatusta lastenneuvolassa.	Lastenneuvolan rooli seksuaalikasvatuksessa.	Artikkeli	Terveystenhoitaja käy läpi tärkeimmät aiheet seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyen. Lisäksi terveydenhoitaja ohjaa, antaa tietoa ja toimii esimerkkinä.	Terveystenhoitajan rooli perheiden ja lasten seksuaalikasvatuksen tukijana.

Liite 2. Opas

TIETOA JA TAITOA
SEKSUAALIKASVATUKSEEN
-Opas lastenneuvolaikäisten lasten
vanhemmille

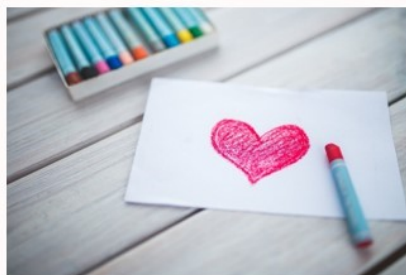

Lukijalle:

Käsissäsi on opas, joka käsittelee tärkeää aihetta. Oppaan avulla pääset pohtimaan lapsesi seksuaalisuutta, seksuaalikasvatusta sekä omia asenteitasi ja ajatuksiasi tätä kasvatuksen osa-aluetta kohtaan.

Tämä opas tarjoaa sinulle tietoa ja vinkkejä seksuaalikasvatuksen tueksi. Oppaassa käsitellään lapsen seksuaalista kehitystä ja kasvatusta.

Toivottavasti opas tarjoaa sinulle oivalluksia ja eväitä yhteiselle matkallenne lapsesi kanssa <3

Lapsen seksuaalisuus=

- ❖ Varhainen kehoon, läheisyyteen, nauttimiseen, tunteiden kokemiseen ja oikeuksiin liittyvä alue
- ❖ Liittyy psyykkiseen, fyysiseen, emotionaaliseen ja sosiaaliseen kehitykseen
- ❖ Näiden osa-alueiden perusta rakentuu varhaisina vuosina
- ❖ Uteliasta oppimista, kehollisuutta ja tunteellisuutta
 - ❖ Hieno ja suojattava asia

Käsitteitä:

- o **Seksuaalikasvatus**= Seksuaalikasvatuksella tuetaan ja suojellaan lapsen seksuaalista kehitystä. Se on mm. tunne- ja turvataitojen opettelua ja tiedon antoa lasta askarruttaviin asioihin. Hyvä seksuaalikasvatus vahvistaa lapsen itsensä arvostamista, kehonsa hyväksymistä ja läheisyyteen luottamista.
- o **Kehotunnekasvatus**= Termi, jotka käytetään myös puhuttaessa lasten seksuaalikasvatuksesta. Ajatellaan, että kehotunnekasvatus kuvaa terminä paremmin pienten lasten kehitystä ja tarpeita.

- o **Turvataidot**= Pyritään vastaamaan lapsen turvallisuuden tarpeeseen ja annetaan lapselle keinoja kohdata pelottaviakin tilanteita. Turvataitojen avulla tuetaan lapsen kehitystä ja hyvinvointia.
- o **Tunnetaidot**= Tarkoitetaan tunteiden tunnistamista, tunteiden ilmaisemista ja omien tunteiden kanssa pärjäämistä.

4 Turvataitoaihetta:

Nimet ihmiskehon osille:

- Kerro ja opeta lapselle kaikki ihmiskehon eri osat
- Tutustukaa kehon eri osiin piirtämisen, leikin ja kuvien avulla

Uimapukusääntö:

- Uimapuvun alla olevat osat ovat lapsen omia alueita, lapsi saa määrätä niistä itse
- Kukaan ei saa koskea, katsoa tai puhua niistä alueista ilman lupaa

Kosketuksen sääntö:

- Kerro lapselle millä eri tavoin saa koskettaa
- Kosketus ei saa tuntua pahalta kehossa
- Jokainen tietää itse haluaako kosketusta
- Hyvästä kosketuksesta tulee turvallinen ja hyvä olo, se ei ole salaisuus

3 kohdan sääntö:

- Jos jokin tilanne tai kosketus tuntuu pahalta:
- Sano EI!
- Lähde pois
- Kerro tutulle ja turvalliselle aikuiselle

Yleistä VAUVAN seksuaalisuudesta:

Vauvaiässä seksuaalisuus on läheisyyden ja kiintymisen kaipuuta, totuttelua nautintoon sekä turvallisten suhteiden tarvetta.

Ensimmäisen elinvuoden aikana lapselle on tärkeintä, kuinka häntä hoidetaan ja kuinka hänen tarpeensa tyydytetään.

Vauva rakentaa kuvaa omasta kehostaan, läheisyydestä ja kontaktien merkityksestä. Vauva tuntee läheisyyden ja nautinnon joko hyväksi tai pahaksi.

Vauva kiintyy läheisimpiin hoitajiinsa. Hellyys, jota lapselle osoitetaan, on lapsen ensimmäinen kokemus turvallisuuden tunteesta ja hyvästä olost. Samalla alkaa rakentua myös lapsen omanarvontunne sekä itsearvostus.

Lämmin syli, lempeä katse ja rauhallinen jutustelu kertovat vauvalle, että hän on arvokas.

Läheisyys ja leikit vahvistavat itseluottamusta, sekä myönteistä kehon kuvaa. Vauva vastaa näihin hymyillä ja äännähdyksillä. Näin vauva oppii, että on sallittua tunkea hyvää oloa, ylpeyttä ja nautintoa itsestä.

Pysyvät ihmissuhteet sekä toistuvat ja tutut rutiinit, joissa huolehditaan lapsen perustarpeista ja joissa osoitetaan rakkautta ja hyväksyntää sekä asetetaan turvallisia rajoja, on loistava pohja varhaisuosien hyvälle kasvulle ja seksuaaliselle kehitykselle.

Lämmin koskettaminen, runsas läheisyys, iloiset kohtaamiset ja ihokätkökontakti antavat vauvan seksuaalisuudelle turvallisen alun.

Ikävaiheinen seksuaalinen kehitys:

0-1-vuotias:

Syntyessään vauva on täysin avuton ja riippuvainen hoivaajistaan. Vauvalla on kuitenkin kyky ja suuri tarve vuorovaikutukseen ja kiinnittymiseen. Turvallinen suhde vanhempiin toimii koko elämän kivijalkana. Vauvan kehoitsetunto alkaa kehittyä ja kosketus tuottaa tunteita. Vauva arvioi omien tunnetilojen ja käytöksen hyväksyttävyyttä toisten ihmisten reaktioista. Vauva saattaa myös kosketella itseään. Vauvan koskettelu on kehon tutkimista ja kehonosien löytämistä.

Kuinka voin vanhempana tukea kehitystä?

- Hyväksy lapsen keho ja sen kaikki kehonosat.
- Keskustele ja vastaa lapsen ääntelyihin ja jokelteluun.
- Pidä lasta lähellä, helli, silittele ja halaa.
- Kuuntele ja havainnoi lapsen tarpeita ja vastaa niihin. Näin lapsi oppii, että hän on tärkeä ja arvokas.
- Hyväksy lapsen kaikki tunteet.
- Anna lapsen tutkia vapaasti kehon kaikkia osia.
- Juttele ja sanoita pesujen ja vaipanvaihtojen yhteydessä, mitä tilanteessa tapahtuu.

2-3-vuotias:

Lapsi alkaa ymmärtämään omaa erillisyytään vanhemmistaan ja harjoittelee vanhemmistaan irtautumista. Tunteidensäätelyn ja oman tahdon kehittymisen avulla lapsi alkaa itsenäistymään. Lapsi kehittyä myös toisten tunteiden ja tarpeiden huomioimisessa. Lapsi kiinnostuu oman kehonsa lisäksi myös muiden kehoista ja niiden eroista. Erityisesti uteliaisuus sukuelimiä kohtaan kasvaa ja erilaisia sukuelimiä ihmetellään ja pohditaan ääneen, lapsi saattaa myös esitellä kehoaan tai kehonosiaan muille. Lapsi alkaa kosketella itseään ja ihailla kehoaan avoimesti, lapsi saattaa myös unnuttaa. 2-3-vuotias lapsi alkaa myös pohtia asioita ja kysyy uteliaana paljon kysymyksiä.

Kuinka voin vanhempana tukea kehitystä?

- Sanoita kehonosat lapselle; kerro että pojilla on pippeli ja tytöillä pimppi. Kerro että jokaisen keho on arvokas.
- Opettele lapsen kanssa hygienia- ja taitoja, kuten käsienspesua ja pyyhkimistä.
- Ihmettele ja ihaile lapsen kanssa kehoa yhdessä, opeta että on sallittua koskea ja nauttia omasta kehosta.
- Opetta yksityisyyttä. Kerro, että koti on turvallinen paikka olla alasti, mutta päiväkodissa pidetään vaatteita. Kerro myös, että unuttamista on hyvä tehdä omassa rauhassa.
- Anna tilaa lapsen kaikille tunteille ja osoita, että ne ovat kaikki sallittuja, nimeä lapselle tunteita esim. kuvien avulla.
- Aseta lapselle rajat. Kerro mikä on hyväksyttävää ja mikä ei, muista perustella.
- Näe lapsi, helli ja osoita rakkautta.
- Vastaa lapsen kysymyksiin, hyväksy uteliaisuus.

4-6-vuotias:

Lapsi on utelias ja leikkii paljon, mielikuvitus on vilkas. Tässä iässä lapsi erottaa jo naisen ja miehen sekä nuoren ja vanhan. Lapsi vertailee itseään toisiin ja ihastuu tai samaistuu äitiin tai isiin. Lapsi leikkii seksuaalisia tutkimusleikkejä toisten lasten kanssa. Kaverit ovatkin yhä tärkeämmässä roolissa ja lapsi oppiikin huomaamaan myös toisten tunteita. Lapsi saattaa myös matkia vanhempia lapsia tai aikuisia. Lapsi tietää hyvän ja pahan kosketuksen eron. Itsensä tutkiminen ja koskettelu on normaalia tässä iässä. Unnutus voi auttaa lasta nukahtamaan. Elämä ja vauvojen syntyminen alkaa kiinnostaa ja lapsi voi esittää kysymyksiä aiheesta.

Kuinka voin vanhempana tukea kehitystä?

- Vastaa lapsen kysymyksiin rehellisesti ja ikätasoisesti.
- Tue itsenäisyyttä.
- Rohkaise, kehu ja kiitä lasta. Kerro että lapsi on ihana tyttö / poika.
- Opeta, että oma keho on hieno ja siitä saa nauttia.
- Opeta, että oman kehon koskettelu tehdään omassa rauhassa.
- Ole turva ja syli.
- Aseta rajat ja auta tunteiden sietämisessä, älä jätä lasta tunteiden kanssa yksin.
- Opeta moninaisuudesta ja erilaisista perheistä ja tavoista.
- Osoita, että lapsi on hyväksytty ja rakastettu sellaisena kuin hän on.
- Anna aikaa ja mahdollisuus leikkiä toisten lasten kanssa.
- Opeta leikeissä rajojen kunnioittamista.

Aiheesta löytyy runsaasti lisää tietoa useista eri lähteistä. Tässä muutama vinkki:

- Keho on leikki -kirja, Cacciatore, R., & Ingman-Friberg, S. 2016.
- Oikeilla nimillä, seksuaalikasvatusopas aikuisille -kirja, Kihlström, M. 2020.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton nettisivut
- Väestöliiton nettisivut

Kirjavinkkejä yhdessä lapsen kanssa luettavaksi:

- Minä ja uusi vauva, Frensborg, M. 2020.
- Onnikujan kaverukset -kirjasarja, Kallio, M. & Ruuhilahti, S. 2014.
- Pipunan ikioma napa: jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan! Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S. & Penna, O. 2019.

Oppaassa käytetyt lähteet:

Andell, M., Lajunen, K. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Bildjuschkin, K. 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>

Cacciatore, R., & Ingman-Friberg, S. 2016. Keho on leikki. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Korhonen, L. 2021. Kasvu ja kehitys eri-ikäisinä. Terveyskirjasto Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018>

Väestöliitto. 2020. Turvataidot ja lapsen keho.
https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/987d8053-a3_turvataitojuliste_selkosuomi_2020.pdf

Kuvat: Pixabay

@ 2023 Terveydenhoitajaopiskelija Ida Linjama
Kaakkois-suomen ammattikorkeakoulu

Liite 3. Webropol-kysely

Palaute oppaasta: Tietoa ja taitoa seksuaalikasvatukseen

Olen terveydenhoitajaopiskelija kaakkois-suomen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyönä oppaan lastenneuvolaikäisten lasten vanhemmille seksuaalikasvatuksen tueksi. Oppaan toimeksiantajana toimii Laukaan neuvolat.

Pyytäisin, että tutustuisit ensimmäiseen versioon tekemästani oppaasta ja vastaisit sen jälkeen alla oleviin kysymyksiin. Kaikki palaute on minulle tärkeää, jotta voin tehdä tarvittavia muutoksia oppaaseen. Oppaaseen tutustuminen ja kyselyyn vastaaminen vie aikaa yhteensä noin 10 minuuttia. Osallistuminen on vapaaehtoista ja kyselyyn vastaaminen on samalla suostumus osallistumiseen.

Kyselyyn vastaaminen tapahtuu nimettömästi ja vastaamalla kysymyksiin annat suostumuksen siihen, että käsittelen arviointia nimettömästi myös opinnäytetyöraportissani. Vastaamisaikaa on kaksi viikkoa. Kerätty aineisto säilytetään Webropol -sovelluksessa.

Opinnäytetyöni arvioinnin jälkeen kerätty aineisto hävitetään. Mikäli sinulla herää jotain kysyttävää olethan minuun yhteydessä sähköpostitse: aidse001@edu.xamk.fi

Kiitos jo etukäteen ajastasi ja vastauksista!

1. Oppaan sisältö

Selkeä

Epäselvä

Vaatii pientä
viilausta, mitä?

2. Eteneekö oppaan aiheet loogisesti alusta loppuun?

Kyllä

Ei, miksi ei?

3. Onko teksti helposti ymmärrettävää?

Kyllä

Ei, miksi ei?

4. Onko sisältöä riittävästi?

Kyllä

Sisältöä on liikaa,
mitä jättäisit pois?

Sisältöä on liian
vähän, mitä lisäisit?

5. Palveleeko opas mielestäsi kohderyhmää eli 0-6-vuotiaiden lasten vanhempia?

Kyllä

Ei, miksi ei?

6. Oppaan ulkoasu

Selkeä ja/tai tyylikäs

Sekava ja/tai epäyhtenäinen

Jotain siltä väliltä,
parannettavaa?

7. Voisitko hyödyntää opasta työssäsi?

Kyllä

En, miksi?

8. Onko opas mielestäsi hyödyllinen?

Kyllä

Ei, miksi?

9. Mikä oppaassa on hyvää? Mitä kehitettävää?

Kiitos vastauksista!

Lähetä

1 / 1